

Impola Mari

IKI-IHANA OMA KEHO

**Hyvän itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistamiseen perustuva
kehotunne- ja turvataitokasvatus**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus
Marraskuu 2019**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Marraskuu 2019	Tekijä/tekijät Mari Impola
Koulutusohjelma Sosiaali- ja terveysala		
Työn nimi IKI-IHANA OMA KEHO. Hyvän itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistamiseen perustuva kehotunne- ja turvataitokasvatus		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 39 + 4
Työelämäohjaaja Leena Hirvilammi		
<p>Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tuottaa materiaalia lapsen seksuaalikasvatukseen eli kehotunne- ja turvataitokasvatukseen. Materiaali on kohdennettu varhaiskasvatuksen ammattilaisille käytettäväksi varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Materiaalin käyttäjällä ei tarvitse olla erityistä perehtymistä seksuaalikasvatukseen. Opinnäytetyöni ja materiaalin tavoitteena on tukea varhaiskasvatuksen seksuaalikasvatusta tiedon lisäämisen ja uudenlaisen materiaalin avulla. Materiaali on helppokäyttöistä ja monipuolista. Yhtenä tavoitteena oli riisua ennakkoluuloja ja tabuja lasten seksuaalikasvatuksen ympäriltä.</p> <p>Opinnäytetyöni toteutui toiminnallisena tutkimuksena ja kehittämistyönä yhteistyössä Ylivieskan varhaiskasvatuksen kanssa. Opinnäytetyön aiheeksi rajautui kirjallisuuteen ja aikaisempiin tutkimuksiin tutustumisen jälkeen hyvän itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistamiseen perustuva kehotunne- ja turvataitokasvatus. Hyvä itsetunto ja myönteinen kehonkuva ovat tutkimusten mukaan tärkeimpiä rakennusaineita ihmisen hyvän seksuaaliterveyden kehittämiseen.</p> <p>Teoreettisen viitekehyksen ja tietoperustan opinnäytetyölleni muodostaa varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalinen kehitys, Erja Korteniemi-Poikelan ja Raisa Cacciatoren seksuaalisuuden portaat -malli sekä Maailman terveysjärjestön WHO:n määrittelemät kokonaisvaltaisen seksuaalikehityksen alueet ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.</p> <p>Materiaali on vastannut Ylivieskan varhaiskasvatuksen tarpeisiin ja sille on ollut selkeä tilaus. Saamani palautteen mukaan se on helppokäyttöistä ja monipuolista. Materiaali on helppolukuista ja visuaalisesti miellyttävää. Visuaalinen ilme tukee työn positiivista luonnetta. Yhteistyökumppanini mukaan materiaali laskee tavoitteideni mukaisesti kynnystä lapsen seksuaalisuuskasvatukseen.</p>		
Asiasanat kokonaisvaltainen seksuaali- ja turvataitokasvatus, hyvä itsetunto, positiivinen kehonkuva, seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, varhaiskasvatusikäisen seksuaalikasvatus.		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date November 2019	Author Mari Impola
Degree programme Social Service		
Name of thesis MY LOVELY BODY. Comprehensive sexual and safety education based on strengthening self-esteem and positive body image.		
Instructor Leena Raudaskoski	Pages 39 + 4	
Supervisor Leena Hirvilammi		
<p>The purpose of my thesis was to produce material for child sexual education. The material is targeted at early childhood education professionals to be used with early childhood children. The user of the material does not need to have any special knowledge of sexual education. My goal is to support early childhood education professional trough new knowledge and new material. The material is easy to use and versatile. One of my goals was to dismantle prejudice and taboos around sex education for children.</p> <p>My thesis consists of a functional research and development work in collaboration with Ylivieska's Early childhood education services. My thesis was limited to sexual education based on good self-esteem and positive body image. Researchs show that good self-esteem and a positive body image are essential for the development of good sexual health.</p> <p>The theoretical framework and knowledge base for my thesis consists Childhood Sexual Deveploment, Erja Korteniemi-Poikela and Raisa Cacciatore The stairs of Sexuality and World Health Organization (WHO) Defined Sexual Deveploment Location Data.</p> <p>The material has meet the needs Ylivieska's Early childhood education services and there is a clear need for it. According to the feedback the material is easy tot use, versatile and visually pleasing. The visual appearance of the material supports the positive nature of the work. According to my colleague the material will lower the threshold of the sexual education of a child according to my expectations.</p>		
Key words The comprehensive sexual and safety education, good self esteem, positive body image, the sexual education of a child in early education, sexuality, sexual education.		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LAPSEN SEKSUAALISUUS VARHAISKASVATUSIÄSSÄ	5
2.1 Lapsen seksuaalioikeudet	5
2.2 Kasvu ympäristön merkitys seksuaaliterveyden tukemisessa	6
2.3 Lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheet 0-6 -vuotiaana	8
2.4 Seksuaalisuuden portaat.....	9
3 LAPSEN SEKSUAALITERVEYDEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	11
3.1 Seksuaalisuuden monimuotoisuus ja sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa	12
3.2 Perheiden moninaisuus varhaiskasvatuksessa	13
3.3 Kehotunne- ja turvataitokasvatus	14
3.3.1 Kehotunnekasvatus	15
3.3.2 Turvataitokasvatus	16
3.4 Hyvä itsetunto ja positiivinen kehonkuva.....	17
3.4.1 Hyvän itsetunnon ja positiivisen kehonkuvan tukeminen varhaiskasvatuksessa	19
4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	22
4.1 Opinnäytetyön perustelut ja tavoitteet.....	23
4.2 Materiaalin suunnittelu ja toteutus	24
4.3 Materiaali.....	25
4.3.1 Millainen ihminen on?	27
4.3.2 Millainen ihmisen keho on?.....	28
4.3.3 Olemmeko kaikki samanlaisia?	29
4.3.4 Näetkö, kuinka ihana olen?	30
4.3.5 Miten minua saa koskettaa?.....	31
4.4 Arviointi	32
4.5 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	32
5 POHDINTA	34
LÄHTEET	37
LIITTEET	

KUVAT

KUVA 1. Seksuaalisuuden portaat 0-6 -vuotta.....	9
KUVA 2. Seksuaalikasvatuksen kahdeksan eri osa-aluetta.....	15
KUVA 3. Opinnäytetyöprosessin visuaalinen kuvaus spiraalimallia mukailleen	23
KUVA 4. Esimerkki ”Millainen ihminen on?” -materiaalista.....	27
KUVA 5. Esimerkki ”Millainen ihmisen keho on?” -materiaalista.....	28
KUVA 6. Esimerkki ”Olemmeko kaikki samanlaisia?” -materiaalista	29
KUVA 7. Esimerkki ”Näetkö, kuinka ihana olen?” -materiaalista.....	30
KUVA 8. Esimerkki ”Miten minua saa koskettaa?” -materiaalista.....	31

1 JOHDANTO

Alkusysäys aiheen käsittelyyn tuli vuosia sitten, jolloin julkisuuteen nousi useita lasten hyväksikäyttötapauksia. Samoihin aikoihin aloitin työskentelyn varhaiskasvatuksessa ja huomasin nopeasti, että lasten seksuaalikasvatus on varsin kirjavaa ja laadultaan vaihtelevaa. Tämä herätti minut pohtimaan lasten ja nuorten kanssa työskentelevien valmiuksia ja kykyä tukea lasten ja nuorten tervettä seksuaalista kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatus kuuluu yhä useamman lapsen lapsuuteen, joten sillä on yhteiskunnallisesti merkittävää vaikuttavuutta. Varhaiskasvatuksessa voidaan kiinnittää aiempaa enemmän huomiota lasten seksuaalikasvatukseen esimerkiksi tukemalla jokaisen tervettä itsetuntoa ja positiivista kehonkuvaa sekä opettamalla turva- ja selviytymistaitoja. Opinnäytetyö ajatuksissani tein syksyllä 2018 opintoihini kuuluvan varhaiskasvatuksen kehittämistyön tarkoitukseni kartoittaa aihepiiriä Ylivieskan varhaiskasvattajien näkökulmasta. Kehittämistyöni tuloksena oli, että varhaiskasvattajat ovat pitkälti oman tiedonhankintansa varassa. Lisäksi aihe koetaan haastavaksi. Materiaalia ja työkaluja sekä koulutusta kaivataan lisää. Kehittämistyöni tulos tuki omien kokemusteni pohjalta syntynyttä ajatusta siitä, että varhaiskasvatuksen kaivataan lisää tietoutta sekä materiaalia aiheen käsittelyyn. Opinnäytetyöni vastaa tuohon olemassa olevaan tarpeeseen. (Impola 2018.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kehotunne- ja turvataitomateriaalin kehittäminen Ylivieskan varhaiskasvattajien työn helpottamiseksi ja avuksi. Materiaalia voi käyttää jokainen varhaiskasvatuksen ammattilainen erilaisista lähtökohdista käsin. Opinnäytetyöni painopiste oli positiivisessa kehotunnekasvatuksessa ja lapsen turvataitovalmiuksien vahvistamisessa lapsen itsetuntoa ja myönteistä kehonkuvaa tukemalla.

Lastenpsykiatri Raisa Cacciatoren mukaan positiivinen minäkuva ja myönteinen käsitys omasta ainutlaatuisuudesta motivoi tavoittelemaan hyvää elämää ja vaalimaan omaa terveyttä. Kokemus riittävän arvokkaasta itsestä motivoi suojaamaan ja edistämään omaa terveyttä. (Cacciatore 2007, 24-25.) Keski-tyn tässä työssä kehollisuuteen ja turvataitokasvatukseen ja jätän pois tunnetaitokasvatuksen, sillä siitä on kirjoitettu viime vuosina paljon sekä tuotettu monipuolista materiaalia runsaasti.

Opinnäytetyöni on spiraalimaisesti etenevä toimintatutkimus. Spiraalissa kieppuvat tietoperusta eli teoria ja luova prosessi yhtäaikaisesti välillä erkaantuen ja välillä lähentyen. Spiraali pienenee suppilomaisesti työn edetessä ja lopulta tuloksena on valmis opinnäytetyö materiaaleineen. Teoriapohjan opinnäytetyölleni muodostaa varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalinen kehitys, seksuaalisuuden portaat -malli

sekä Maailman terveysjärjestön WHO:n määrittelemä kokonaisvaltaisen seksuaalikehityksen alueet ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Kokonaisvaltaisen seksuaalikehityksen kahdeksan osa-alueita ovat: keho ja kehitys, läheisyys ja itsetunto, tunteet, moninaisuus, hyvinvointi ja terveys, lisääntyminen, normit ja tavat sekä oikeudet. (Seksuaalikasvatuksen osa-alueet 2019.)

Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimiston ja BZgA:n (2010) yhteistyön tuloksena julkaistu Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa, suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille antaa viitekehyksen kokonaisvaltaiseen seksuaalikasvatukseen. Lasten tulee saada monipuolista, tieteellisesti relevanttia tietoa seksuaalisuudesta, jotta he pystyvät suhtautumaan seksuaalisuuteen positiivisella ja vastuullisella tavalla. Nykyisessä yhteiskunnassa pelkkä epävirallinen tieto ei riitä, sillä lapsilla ja nuorilla on käytettävissä erilaisia tiedonlähteitä. Laadukasta seksuaalikasvatusta tulisi antaa maailmanlaajuisesti. (WHO 2010, 3, 21-22, 29.) WHO:n mukaan seksuaalikasvatusta ei voi jättää tekemättä sen vuoksi, ettei saatavilla ole koulutettua seksuaalikasvattajaa (WHO 2010, 32).

Seksuaaliterveyden edistäminen on nostettu näkyville myös Suomessa sosiaali- ja terveysministeriön Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa (2014-2020). Ohjelma pyrkii edistämään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä esimerkiksi lisäämällä tietoisuutta ja vahvistamalla seksuaalikasvatusta siten, että se tavoittaa tasapuolisesti kaikenikäiset ja sisältyy kasvatukseen, opetukseen ja koulutukseen. Ohjelman ensimmäisenä painopisteenä ovat lapset ja nuoret. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen ja nuoren itsetuntemusta sekä omanarvontuntoa ja antaa valmiuksia positiiviseen ja turvalliseen seksuaalisuuteen. Ohjelman mukaan seksuaalikasvatuksen tulee näkyä varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmassa omana kokonaisuutenaan seksuaalikasvatus -käsitettä käyttäen (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 16, 182.) Sanana seksuaalikasvatus herättää kuitenkin paljon väärinkäsityksiä, sillä aikuiset tulkitsevat sen yleensä virheellisesti aikuisen seksuaalisuuden kautta (Ingman-Friberg, Friberg-Hommas & Cacciatore 2016, 221-222).

Käytän lapsen seksuaalikasvatuksesta varhaiskasvatuksessa termiä kehotunne- ja turvataitokasvatus. Tätä sanaa käytetään enenevässä määrin varhaiskasvatuksessa lapsen seksuaalikasvatuksesta puhuttaessa. Susanne Ingman-Friberg ja Raisa Cacciatore (2016b) ehdottavat kehotunne- sanan käyttöä ja perustelevat uudenlaisen sanan käytön pohjautuvan tutkimuksiin, joissa niin vanhemmat kuin ammattilaiset kokevat aikuisten seksuaalisuutta kuvastavan sanaston vievän ajatukset hyvin aikuislähtöiseen seksuaalisuuteen. Heidän mukaansa tutkimukset ovat osoittaneet, ettei lapsen seksuaalisuudesta ole rele-

vanttia puhua aikuisuuden termeillä. Lasten seksuaalisuus tulkitaan ylipäättään liikaa aikuisten näkökulmasta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 82-83.) Paul Flanagan (2014) tuo esiin, kuinka kasvattajien on vaikeaa ymmärtää ja myös kohdata lapsen seksuaalisuutta ja siihen liittyviä tekoja, koska he arvioivat lasten seksuaalisia tekoja hyvin pitkälti aikuisten maailmasta ja siitä, mitä aikuisten seksuaalisuus on ja mitä sillä tavoitellaan. Flanaganin mukaan lapset saattavat käyttää esimerkiksi seksuaalisuuteen viittavia sanoja myös aivan eri tarkoituksessa kuin aikuiset, mutta aikuiset tulkitsevat sanoja pelkästään aikuismaisesta seksuaalisuudesta käsin, jolloin on mahdollista syntyä väärinkäsityksiä. (Flanagan 2014.)

Tietoa ja kirjallisuutta varhaiskasvatusikäisten seksuaalisuudesta löytyy runsaasti. Väestöliitto ylläpitää varsin kattavia Lapsi ja seksuaalisuus -verkkosivuja. Korteniemi-Poikelan ja Cacciatore (2000) ovat luoneet seksuaalisuuden portaat -mallin, jossa käydään ihmisen seksuaalisuus läpi vauvasta vanhukseen. Susanne Ingman-Fribergin ja Raisa Cacciatoren (2016) ovat toimittaneet kirjan *Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Kirjan tavoitteena on varhaiskasvatusikäisten lasten seksuaaliterveyden edistäminen WHO:n laatiman kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen mallin pohjalta.

Väestöliitto (2013) on tehnyt laajan Laseke-tutkimuksen, johon kuului kartoittava lasten seksuaaliterveydestä varhaiskasvatuksen ammattilaisille kohdennettu kysely ”Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja - tavallista arkea tai tarua päivähoidon arjesta”. Tätä seurasi vuonna 2014 pilottitutkimus alle kouluikäisten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta kodeissa. Kysely oli suunnattu vanhemmille ja huoltajille. (Väestöliitto 2019a.) Laseke-tutkimuksen mukaan tietoa, taitoa ja materiaalia kaivattiin varhaiskasvatukseen lisää. Kasvattajien suhtautumistavat seksuaalikasvatukseen olivat monenkirjavia, yhteiset pelisäännöt puuttuivat ja lisäkoulutusta kaivattiin. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 32-38.)

Lasten seksuaalisuuteen liittyviä opinnäytetöitä on tehty useita. Mainitsen seuraavaksi muutamia töitä. Salla Frisk (2016) on tehnyt yhteistyössä Sexpo-säätiön kanssa työn *KEHO-TUNNE-TURVATAITO! Seksuaalikasvatuksen opas varhaiskasvatusikäisen lapsen lähipiirille*. Opas tuottaa tietoa lapsen seksuaalikasvatuksesta sekä keho-, tunne- ja turvataitokasvatuksesta. Sini Vainio on tehnyt vuonna 2013 opinnäytetyön *Carpe diem! Lastentarhanopettajien näkemyksiä seksuaalikasvatuksesta päiväkodissa*. Opinnäytetyön mukaan seksuaalikasvatusta tulee toteuttaa lapsilähtöisesti ja arjen tilanteissa. Toisaalta seksuaalikasvatuksen korostamista vieroksutaan. Aihetta koskeva koulutus koettiin riittämättömäksi. Miika

Ekmark, Niina Loisa ja Piia Vanhanen ovat tehneet vuonna 2017 valmistuneen opinnäytetyön Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa. Tuloksena oli myös, että ohjeistukset seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen koettiin epäyhtenäisiksi ja vajaiksi.

Suomen Yleisradiolta on ilmestynyt opinnäytetyöni työstämisen aikana materiaalia, joista viimeisimpänä Kehoni on minun -sarja. Sarja antaa lapsille tietoa heidän omasta kehostaan, turvataidoista ja lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta lapsille ymmärrettävällä tavalla. (Kehoni on minun 2019.) Pelastakaa Lapset ry on tuottanut sarjan rinnalle oppaan Kehoni on minun (2019). Oppaan tarkoituksena on auttaa kasvattajaa valmistautumaan aiheiden käsittelyyn lapsen kanssa. (Pelastakaa lapset 2019.) Sitä ennen Yle julkaisi lyhyitä videoklippejä, joissa opeteltiin kehonosien nimiä sekä uimapukusääntöä (YLE 2019).

Olen onnellinen siitä, että eri puolilla on herätty huomaamaan asiantuntevan ja faktaan perustuvan seksuaalikasvatuksen tarpeellisuus jo pienille lapsille. Aihetta vieroksuvallekin opinnäytetyöni punaisena lankana kulkeva itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan tukeminen tekee aiheen lähestymisestä hyvin helppoa. Opinnäytetyöraporttini etenee teoriaosuuden kautta opinnäytetyöprosessin ja materiaalin kuvaamiseen päätyen lopulta pohdintaan ja oman työskentelyn arviointiin.

2 LAPSEN SEKSUAALISUUS VARHAISKASVATUSIÄSSÄ

Tässä luvussa tutustutaan varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalisuuteen ja käydään lyhyesti läpi lasten seksuaalioikeuksia. Ihminen on seksuaalinen olento koko elämänsä ajan sikiöstä hautaan asti. Seksuaalisuus muuttuu elämänkaaren eri vaiheiden mukaan, eikä tule koskaan valmiiksi. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 13.) Lapsen seksuaalisuus eroaa aikuisen seksuaalisuudesta monin eri tavoin, eikä se pidä sisällään erotisoitunutta ja parisuhteeseen tai lisääntymiseen pyrkivää päämäärää. Lapsen seksuaalisuus on ihmettelyä, uteliaisuutta, kehoon tutustumista ja läheisyyden opettelua. Se on myös tiedon keräämistä ja huolen, lohdun sekä mielihyvän kokemuksia. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 72.) Seksuaalioikeuksien mukaan lasta tulee suojata, koska lapsi ei siihen kykene itse. Jokainen alle 18-vuotias määritellään lapseksi. Lapsilla on oikeus saada suojelua, ja hänen terveydestään, kehityksestään ja turvallisuudestaan vastuu on lapsen huoltajalla. Vanhempien velvollisuutena on myös opettaa lapsilleen erilaisia suojautumistaitoja, riskien havainnointia ja arviointia. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 161.)

2.1 Lapsen seksuaalioikeudet

Yhdistyneet Kansakunnat (YK) on laatinut Lasten oikeuksien julistuksen jo vuonna 1959, jonka pohjalta syntyi Lasten oikeuksien sopimus vuonna 1989. Suomi ratifioi sopimuksen 1991. YK:n lasten oikeuksien sopimus on pohjana Suomen lainsäädännössä, esimerkiksi lastensuojelulaissa. Jokaisella lapsella on oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä mahdollisuuteen saada ymmärtämystä ja hellyyttä. Lapsella on oikeus saada iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lapsella on lisäksi oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja ruumiilliseen sekä henkiseen koskemattomuuteen. Lapsella on myös oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 160-161; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 1§, 4§.) Näiden lisäksi lasten oikeuksista säättää myös Suomen perustuslaki, jonka mukaan lasta tulee kohdella tasa-arvoisena yksilönä ja hänen tulee saada ikätasoinen vaikuttamismahdollisuus omiin asioihin. Jokaisella on oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 6§, 7§.)

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (World Association for Sexual Health, WAS) on monitieteinen ja maailmanlaajuinen seksuaaliterveyttä edistävä järjestö. WAS:n hallitus julkaisi seksuaalioikeuksien julistuksen ensimmäisen kerran vuonna 1999, ja edellisen kerran julistus on hyväksytty 2014. Julistus

perustuu ihmisoikeuksiin sekä tieteellisesti tutkittuun tietoon ihmisen seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä. Seksuaalioikeuksien julistus pohjautuu vapauteen, arvokkuuteen ja tasa-arvoon sekä suojelemiseen ja syrjimättömyyteen. Sen mukaan minkäänlainen väkivalta tai häirintä ei ole sallittua. Yksilön seksuaaliterveyttä tulee vaalia esimerkiksi antamalla tieteellisesti validia ja ymmärrettävää tietoa seksuaalisuudesta, seksuaaliterveydestä ja seksuaalioikeuksista. Jokaisella on oikeus saada ikätasoonsa soveltuva opetusta ja kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta. (Seksuaalioikeuksien julistus 2014.)

Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestöjen liitto IPPF (International Planned Parenthood Federation eli) on laatinut vuonna 2008 seksuaalioikeuksien julistuksen, jonka mukaan kaikilla on oikeus tasa-arvoon ja yhtäläiseen lainsuojaan sukupuolesta tai seksuaalisuudesta riippumatta. Jokaisella on oikeus elämään, vapauteen, turvallisuuteen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen. Kaikilla on oikeus yksityisyyteen ja yksityisyydensuojaan. Jokaisella on itsemääräämisoikeus myös seksuaalisuuteensa suhteen. Jokaisella on ajattelun- ja sananvapaus myös seksuaalisuutta koskevissa asioissa. Tätä oikeutta eivät saa rajoittaa kulttuuriset, moraaliset tai uskonnolliset tekijät. Jokaisella on oikeus parhaaseen mahdolliseen mielen ja ruumiin terveyteen. Kaikilla on oikeus koulutukseen ja tietoon sekä kattavaan seksuaalikasvatukseen voidakseen tehdä tietoisia ja vastuullisia päätöksiä seksuaalielämäänsä koskien. (Korhonen, Lipsanen & Yli-Räisänen 2009, 5.)

2.2 Kasvuympäristön merkitys seksuaaliterveyden tukemisessa

Lapsen seksuaalisuuden kehittymiselle on hänen kasvuympäristöllään suuri merkitys. Toki biologisella perimällä on osansa, mutta ympäristötekijät ovat suuressa roolissa seksuaalisuuden kehittymisessä. Lapsen on tärkeää saada läheisyyttä, joka puolestaan luo turvaa ja jatkuvuuden tunnetta huolenpidosta ja lopulta arvokkuuden kokemuksesta. Näistä kaikista rakentuu kokemus perusturvallisuudesta ja positiivisesta kehonkuvasta. Huolenpito tuottaa lapselle mielihyvää ja lohtua. Nämä kaikki ovat erittäin tärkeitä osa-alueita itsetunnon ja oman arvostuksen muotoutumiselle, joka puolestaan luo pohjaa seksuaalisuuden kehittymiselle. (Ryttläinen & Valkama 2010, 72.)

Lapsi opettelee pikkuhiljaa tutustumaan omaan kehoonsa ja tulemaan tutuksi sen kanssa. Tähän hän tarvitsee vanhempiensa apua. Aikuinen huolehtii lapsen hygieniasta, mutta myös turvaa ja lämpöä sekä rakkautta ilmentävästä kosketuksesta. Lapsi oppii tämän kautta arvostuksen omaa kehoaan kohtaan. Ai-

kuinen välittää tunnetilaansa niin kosketuksen kuin puheenkin kautta. Kasvaessaan lapsen itsemääräämisoikeus omaan kehoon lisääntyy vähitellen. Lapsi oppii pukeutumaan, peseytymään ja huolehtimaan vessassa käynneistä. Vanhempien tehtävänä on huolehtimisen lisäksi suojella lapsen kehoa ja opettaa hänelle taitoja, kuinka suojautua vahingolliselta kohtelulta. Vanhempien velvollisuutena on tehdä kaikkensa sen eteen, että lapsen terveys eli psyykkinen, fyysinen, sosiaalinen ja seksuaalinen terveys, on vahingoittumaton sinä päivänä, kun lapsi on täysi-ikäinen. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 162-163, 169-170.)

Lastenpsykiatrin ja alan suomalaisen pioneerin Raisa Cacciatoren mukaan kasvattajan tulisi olla hereillä ja olla valmiina antamaan ikätasoista tietoa, ennen kuin lapsi saa sitä epävirallisesta lähteestä. Lapsi saa seksuaalikasvatusta joka tapauksessa jostakin. Kasvattaja voi olla naapuri, internet, televisio tai kaverit. Seksuaalikasvatusta on myös mahdollinen hiljaisuus ja vaikeneminen. Seksuaalikasvatus on yksi kasvattamisen osa-alueista, ei enempää eikä vähempää. Seksuaalisuuteen liittyy aivan erityisiä piirteitä ja myös riskejä, joten sitä ei voi ohittaa. (Cacciatore 2007, 42-43, 54, 59, 62.)

Lapsen seksuaalisuuden kehittymistä tukee ikätasonmukaisen ja sopivan tiedon tarjoaminen. Aikuisten tehtävänä on tutustua ensin omiin käsityksiinsä ja ajatuksiinsa niin, että voi luontevasti puhua lapsen kanssa asiallisesti ja hämmentymättä. Haastavaa tästä tekee se, että harva vanhempi on saanut itse ikätasonmukaista ja asiallista seksuaalikasvatusta. Niinpä aikuinen on uuden ääressä ja joutuu opettelemaan tämän itse. Aikuisen tulee opettaa lapselle esimerkiksi sanat eri kehonosille ennen kouluikää. Myös lisääntymisestä on hyvä puhua. Vanhempien tehtävänä on myös opettaa vastuuta omasta kehostaan, kuinka pitää sitä puhtaana ja kuinka vahvistaa sen hyvinvointia. (Cacciatore 2007, 34.)

Tärkeintä on muistaa, että rakastettu, riittävästi huomioitu ja turvallista kosketusta ja läheisyyttä saanut lapsi kokee oman kehonsa arvokkaaksi, minkä vuoksi hän haluaa suojata ja hoitaa sitä. Samalla vahvistuu lapsen positiivinen minäkuva. Lapsi oppii tämän kautta myös luontevaa läheisyyttä toisen kanssa. Aikaa lastensa kanssa viettävä vanhempi antaa vahvan ja pitkän lapsuuden, jossa on turvallisuutta sekä läheisyyttä. Tämä on parasta seksuaalikasvatusta, mitä vanhempi lapselleen voi antaa. (Cacciatore 2006, 206-207; Cacciatore 2007, 34.)

2.3 Lapsen seksuaalisen kehityksen vaiheet 0-6 -vuotiaana

Ennen kahta ikävuotta lapselle on merkityksellistä kiinnittyä turvallisesti huoltajaansa. Vauvalle kehittyvät sikiöaikana sisäiset ja ulkoiset sukupuolielimet. Aluksi vauva leimautuu hoitajiinsa, pääsääntöisesti nämä ovat hänen huoltajiaan. Vauvaiän seksuaalisuus on kaipuuta läheisyyteen ja kiinnittymiseen, tunnesuhteiden turvallisuutta ja nautintokykyä näistä. Vauvan luottamus ulkomaailmaan rakentuu näiden seurauksena. Kasvaessaan lapsi löytää kehonsa osia, aluksi kädet ja suun, sitten jalat, nenän ja korvat. Myös sukupuolielimet löytyvät. Vauva tutkii kaikkea koskettelemalla, tärkeimpänä ovat suu ja kädet. Lapsi on ylpeä kehostaan ja opittuaan kävelemään kuljeskelee mielellään ilman vaatteita. Kahden vuoden iässä lapsi on yleensä huomannut, että on olemassa erilaisia ihmisiä ja erilaisia sukupuolielimiä. Ne pohdituttavat. Pissa- ja kakka-asiat ovat kiinnostavia, samoin sotkeminen. Tällöin lapselle on hyvä opettaa, että koko keho on hyvä ja eri kehon osilla on omat nimet. Lapselle tarjotaan turvallista läheisyyttä ja rauhoittavaa kosketusta. Itsensä koskettaminen on sallittua, mutta lasta ohjataan kuitenkin yksityisyyteen. Myös muiden koskettamisessa ohjataan: toisia ei saa koskea mihin tahansa. (Cacciatore 2007, 124-125.)

Kahden ja neljän ikävuoden välissä lapsi harjoittelee pissaamisen ja kakkaamisen hallintaa. Lapsi on kiinnostunut omasta ja toisten kehosta, tutkii omaa alapäättään ja myös toisia. Lapsi kysyy ja haluaa tietää vilpittömästi erilaisista asioista, kuten lasten saamisesta. Lapsi voi rakastua vanhempaansa, ja aikoo myös naimisiin tämän kanssa. Joillakin lapsilla tähän ikään liittyy unnuttaminen. Lapsi on siis löytänyt oman kehon koskettelun avulla mielihyvän. Unnuttaminen on usein itsensä lohduttamista, rauhoittelua tai toimintaa tylsyyden sietämiseksi. Lapselle voi opettaa yksinkertaisesti, miten vauva saa alkunsa. Lapselle annetaan yksinkertaiset ja selkeät vastaukset hänen kysymyksiinsä. Hänelle opetetaan, että jokainen ihminen ja sukupuoli ovat yhtä arvokkaita ja hyviä. Oman kehon itsemääräämisoikeus on myös tärkeä oppi. Lapsella on oikeus sanoa ”Ei”. (Cacciatore 2007, 124-125.)

Neljän ja kuuden ikävuoden välissä lapsi opettelee entistä enemmän sovinnaisuussääntöjä. Mitä voi tehdä toisten nähden ja mitä yksin? Saako toisia koskettaa ja miten heitä saa koskettaa? Mikä on kiellettyä ja mikä sallittua? Lääkärileikit kiinnostavat, samoin synnytys. Osa lapsista saattaa leikkiä jopa yhdyntää. Leikit, puheet ja piirrokset ovat välineitä seksuaalisuuden käsittelyyn. Lapsi on hyvin aktiivinen ja kiinnostunut, ja seksuaalisuutta käsitellään monin eri tavoin. Lapselle opetetaan edelleen sitä, mikä on sallittua ja hyväksyttävää sekä mikä kuuluu yksityisyyteen. Kehon osia nimetään edelleen, ja opetellaan, miksi toisilla on pippeli ja toisilla pimppi. Lapselle annetaan asiallista tietoa seksuaalisuudesta ja

sukupuolista. Tärkeää on myös arvokasvatus, joka tarkoittaa oman ja toisen kehon arvostamisen ja kunnioittamisen opettelua. Tunteiden nimeäminen ja hallinta tarvitsevat myös ohjaamista, samoin turvakasvatus. Aikuisen on hyvä muistaa, että liian ahtaat sukupuoliroolit ja nais- ja mieskuvat rajoittavat lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Lapsille tulee antaa mahdollisuus oman luonteensa mukaiseen kehitykseen ja taitojen harjoitteluun. (Cacciatore 2007, 125-126.)

2.4 Seksuaalisuuden portaat

Seksuaalisuuden portaat -malli on kättilö, terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikelan ideoima ja yhdessä lastenpsykiatri Raisa Cacciatoren kanssa kehittämä seksuaalikasvatuksen malli, joka pitää sisällään yhteensä 11 kehitysporrasta syntymästä aikuisuuteen asti. Portaittain etenevässä seksuaalisuuden kehitysmallissa on huomioitu lapsen kokonaisvaltainen psykofyysinen kehitys. Mallin mukaan jokaisella portaalla on oma tärkeä ja erityinen tehtävänsä. Alemman portaan kehitysvaiheessa ollessaan lapsella ei ole valmiuksia siirtyä kokemaan ylempien kehitysvaiheiden asioita. Mallin yhtenä tarkoituksena on tuoda

KUVA 1. Seksuaalisuuden portaat 0-6 -vuotta (Väestöliitto 2019b)

esiin sitä, kuinka tärkeää on aloittaa seksuaalikasvatus pikkulapsiaikana, jotta lapsi ehtii saada riittävät valmiudet ja kypsyy kohtaamaan seuraavan kehitysvaiheen. Lapsen on tärkeää oppia arvostus omaa itseään, kehoaan, kykyjään, mahdollisuuksiaan ja tunteitaan kohtaan. Mallin neljä ensimmäistä porrasta kattaa varhaiskasvatusikäiset lapset (KUVA 1). (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 120, 128.)

Seksuaalisuuden portaiden ensimmäinen askelma on ”olen ihana” (0-4 -vuotta). Lapsi tuntee olevansa maailman ihanin ja upein olento. Hän rakastaa itseään ja tutustuu kehoonsa uteliaana sekä innostuneena. Hän tarvitsee paljon hellyyttä ja hoivaa. Vuorovaikutus, turvallisuus ja huolenpito ovat etusijalla. Lasta ohjataan lempeästi, kuinka ja missä itseään voi tutkia, samoin sitä, miten toista voi koskettaa. Toisella portaalla eli ”tykkäyskaveri”- portaalla (3-8 -vuotta) lapsi on varmistunut siitä, että hän on arvokas ja rakastettava. Lapsella on paljon myönteisiä tunteita, rakkautta, empatiaa ja ystävyyttä, joita hän on valmis jakamaan erilaisiin asioihin, myös kavereihin. Hän tarvitsee aikuisen tunne- ja vuorovaikutustaitojensa opettelemisen tueksi. Kolmas porras eli ”vanhempien ihailu” tulee noin 3-9 -vuoden iässä. Tunteita on edelleen runsaasti, rakkauden tunne kohdistuu läheisiin ja lapsi suuntaa sen usein voimakkaasti toiseen vanhempaansa. Sukupuolisuus pohdituttaa lasta ja sitä käsitellään erilaisten leikkien kautta. Neljäs porras, ”idoli ihastuttaa” tulee noin 6-12 -vuoden iässä. Lapsi ymmärtää, ettei voi mennä naimisiin lähipiirinsä ihmisten kanssa ja suuntaa rakkautensa turvallisesti hiukan kauemmas esimerkiksi julkisuudesta tuttuun henkilöön eli idoliin. Haaveilu ja unelmointi kuuluvat tähän kehitysvaiheeseen, samoin aikuisten rooleihin tutustuminen. (Laru ym. 2016, 120-128.)

3 LAPSEN SEKSUAALITERVEYDEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Tässä luvussa pohditaan, kuinka varhaiskasvatus voi tukea lapsen seksuaaliterveyttä vahvistamalla lapsen itsetuntoa ja positiivista kehonkuvaa. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää. Varhaiskasvatusta ohjaavat varhaiskasvatuslaki (540/2018) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on tukea lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvät taitojen vahvistumista. Lasta suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lasten kanssa harjoitellaan esimerkiksi henkilökohtaiseen hygieniaan liittyviä taitoja ja heidän kanssaan käydään läpi hyvinvointia edistäviä asioita. Lapsia tulee myös ohjata kunnioittamaan ja suojelemaan niin omaa kuin toistenkin kehoa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 14, 22-23,31.)

Seksuaalisuudesta puhuminen ja siihen liittyvien aiheiden käsittely ei ole helppoa. Tätä ajatusta tukee myös oma kokemukseni sekä opintoihini kuulunut kehittämistyön tulos (2018) ja kirjallisuuslähteeni. Kehittämistyöni tulosten (2018) mukaan varhaiskasvattajat kokevat, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa lapsen seksuaalisuudesta ja siitä, miten toteuttaa seksuaalikasvatusta. (Impola 2018.) Tätä samaa tuovat esiin Bildjuchkin ja Ruuhilahti (2010). Työtekijän epävarmuus ja kokemus omasta tietämättömyydestä ovat esteitä seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Seksuaalisuus koetaan edelleen varsin yksityisenä asiana, minkä vuoksi asiasta puhuminen koetaan haastavaksi (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 20). Käytökelpoiset sanat ja sanasto ovat edellytys luontevalle keskustelulle. Kasvattaja voi asettua samalle tasolle lasten kanssa ja käyttää sanoja, jotka ovat lasten maailmaan sopivia ja luontevia. (Huttunen 2006, 25-26.) Yhteisten sanojen lisäksi on varmistettava, että kaikilla keskustelijoilla on sama ajatus sanojen merkityksestä. Seksuaalisuus ei tarkoita seksiä tai seksuaalista halua. (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 20). Kasvattajan tulee nähdä lapsen seksuaalisuus luonnollisena osana lasta. Kasvattaja voi etukäteen harjoitella asiasta puhumista ja miettiä mahdollisia vastaantulevia kysymyksiä sekä lapsentasoisia vastauksia niihin. Kaikki lapset eivät oma-aloitteisesti tuo esiin mieltään askarruttavia asioita, jolloin kasvattajan vastuulla on antaa lapselle tämän kehitykseen kuuluvaa tietoa. (Kangaskoski 2016, 202-203.)

Toisinaan kuulee sanottavan, ettei lapselle pidä kertoa asioista, joista lapsi ei kysy. Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore tyrmää tämän myytin vaarallisena. Lapsi aistii ympäristöään kokonaisvaltaisesti ja mikäli hän on oppinut, että jokin asia on häpeällinen ja kielletty, hän ei siitä edes kysy, vaikka asia vaivaisi ja

kiinnostaisikin häntä. Tällöin lapsi voi jäädä kokonaan ilman tärkeitä tietoja ja turvataitoja. (Cacciatore 2018.)

Lapsen seksuaaliterveyden tukemiseen kuuluu olennaisesti vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. Avoin kommunikointi ja tiedottaminen sekä yhteistyöhön pyrkiminen vähentää epätietoisuutta ja epäluuloisuutta varhaiskasvatuksen seksuaalikasvatusta kohtaan. Tämä vaatii varhaiskasvatuksen henkilökunnalta avointa ja rohkeaa asennetta. (Kankkunen & Takala 2016, 186-190.) Useat vanhemmat eivät tiedä, kuinka moninaisia asioita kuuluu lapsen seksuaalikasvatukseen. Näiden eri osa-alueiden avaaminen vanhemmille antaa mahdollisuuden ymmärtää lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia. Lapsen seksuaalisuuskasvatus ja seksuaaliterveyden tukeminen pitää sisällään kehon osien nimeämistä, tutkimista ja niistä huolehtimista. Se on myös tunnetaitojen opettelua sekä omista oikeuksista ja ihmissuhteista puhumista. Se pitää sisällään hygieni- ja vessataitojen opettelua. (Kangaskoski 2016, 197.)

Cacciatoren mukaan seksuaaliterveyden tukemiseen kuuluu erilaisten käytöstapojen ja soveliaisuussääntöjen opettaminen. Näitä ovat esimerkiksi sopivuussääntöjen, yksityisyyden ja intimitietin merkityksen opettaminen. Lapsi tutkii omaa kehoaan luontaisesti, kaivaa nenää, koskettelee peppua, pimppiä tai pippeä. Tälle tulee asettaa rajat hellävaroen ja ystävällisesti. Kehoon tutustumista ei tule paheksua tai kieltää, vaan ohjata lasta siihen, että omaa kehoa voi tutkia omassa rauhassa. (Cacciatore 2007, 34.)

Seksuaaliterveyden kuuluu myös turva- ja pärjäämistaitojen opettaminen. Omasta itsestä huolen pitäminen on ensisijaista. Tunteista sekä itsemääräämisoikeudesta puhuminen osoittaa lapselle sitä, että luotettavalle aikuiselle voi kertoa mieltä painavista asioista. Tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta opetellaan käytännön esimerkkien kautta. Terveellä itsetunnolla varustettu aikuinen, joka on ylpeä omasta kehostaan ja sukupuolestaan sekä kohtelee erilaisia ihmisiä ja sukupuolia tasavertaisena ja arvostaen, välittää lapselle tasa-arvon mallia. Kenenkään ulkonäkö ei ole syy irvailuun tai haukkumiseen, ei edes selän takana. Seksuaalisuuden alueella ei ole ainoaa oikeaa tapaa toteuttaa itseään, siispä sateenkaariparit ja perheet ovat yhtä arvokkaita kuin perinteiset heteroparit. (Cacciatore 2007, 35.)

3.1 Seksuaalisuuden monimuotoisuus ja sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Olemme kasvaneet perinteiseen kaksijakoiseen sukupuoli-identiteetti ajatteluun, joka jaottelee ihmiset tyttöihin ja poikiin. Sukupuolikokemus voi olla kuitenkin jotakin siltä väliltä. Lapsen on luontevaa hyväksyä sekin tosiasia, että sukupuolijako ei ole pelkästään kaksijakoinen, jossa ihmiset luokitellaan joko

miehiksi tai naisiksi. Sukupuolta tärkeämpi asia on kuitenkin yksilö itse ja hänen ominaisuutensa. (Cacciatore 2006, 209.) Lapsia on aina syntynyt ja syntyy edelleen intersukupuolisina, jolloin biologisen sukupuolen määrittely ei ole mahdollista. Aiemmin tällaisille lapsille määritettiin sukupuoli hyvin varhain, ilman että pystyttiin kuulemaan lapsen omaa näkemystä. Nykyään varhaiseen sukupuolen määrittelyyn suhtaudutaan varauksellisemmin. (Saloheimo 2016, 155.)

Anja Saloheimon (2016) mukaan sukupuolta voi ajatella jatkumona, jonka toisessa päässä on feminiinisyys ja toisessa päässä maskuliinisuus. Sukupuolisuus ilmenee biologian lisäksi myös kulttuurisesti, sosiaalisesti ja rakenteellisesti. Hänen mukaansa meistä jokainen sijoittuu jatkumon eri kohtiin. Kohta voi myös vaihdella iän tai tilanteiden mukaan. Lapsi ei välttämättä sovi perinteiseen sukupuolirooliin tai aikuisen ajatuksiin siitä. Jotta lasta ei pakoteta tietoisesti tai tiedostamatta stereotyyppiseen käyttäytymismalliin, on otettu käyttöön käsite sukupuolisensitiivisyys. Sukupuolisensitiivinen työote laajentaa suomalaisessa kulttuurissa olevaa varsin syvälle juurtunutta ajattelutapaa tyttöjen ja poikien rooleista. Sukupuoleen liittyvät stereotypit tiedostetaan ja tunnistetaan, ja niitä aletaan tietoisesti avaamaan. Tällöin kasvattaja tukee aktiivisesti ja tiedostaen lapsen yksilöllistä tapaa ilmentää omaa persoonaansa, identiteettiään ja yksilöllisyyttään ilman sukupuolisia stereotypioita. Tämä mahdollistaa erilaisten sukupuolisten ilmenemismuotojen hyväksymisen ja antaa vaihtoehtoja perinteisille sukupuolirooleille ja niiden toteuttamiselle. (Saloheimo 2016, 147-150; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 33-34.) Edelleen on kasvattajia, jotka pitäytyvät kiinni varsin perinteisissä sukupuolistereotypioissa ja leikit määrittellään esimerkiksi ”tyttöjen ja poikien leikkeihin”. Sukupuolisensitiivisyys on enenevässä määrin varhaiskasvatustajien keskusteluissa esillä, joten tietoisuus tästä kasvaa koko ajan.

Seksuaalikasvatuksessa on huomioitava, että on lapsia ja nuoria, joiden suuntautuminen on jotain muuta kuin heteroseksuaalisuus. Tämän vuoksi he tarvitsevat eväitä erilaisen aikuisuuden kohtaamiseen ja tukea positiivisen minäkuvan rakentumiseen. Ihmisten seksuaalisuus voi myös vaihdella ikäkausien ja elämäntilanteiden mukaan. Homoseksuaalisuudesta tulisi puhua normaalina asiana heteroseksuaalisuuden rinnalla. (Cacciatore 2007, 107.)

3.2 Perheiden moninaisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa perheiden moninaisuus on yhä enemmän läsnä arjen tasolla. Perheissä on erilaisia kulttuureita, tapoja ja tottumuksia. Maahanmuuttajaperheissä lapsen osallisuus voi olla hyvin erilaista kuin se, mihin me olemme Suomessa tottuneet. Sukupuoliroolit voivat olla hyvin vahvoja ja perinteisiä.

Miten kertoa kehotunne- ja turvataitokasvatuksesta vanhemmille, joiden kanssa ei ole yhteistä kieltä? Miten kertoa vanhemmille kehotunnekasvatuksesta, joiden kulttuuriin ja uskontoon kuuluu sukupuolisen intimitetin säilyttäminen? Miten puhua kehotunnekasvatuksesta, kun seksuaalikasvatus on aivan vieras käsite? (Novitsky 2016, 137-144.)

Novitskyn (2016) mukaan vanhempien ottaminen osaksi varhaiskasvatuksen suunnittelua ja toimintaa mahdollistaa parhaan mahdollisen yhteistyön edellytykset. Ratkaisu erilaisten tottumusten ja tapojen sekä erilaisten kulttuuritaustojen yhteensovittamiseen sekä lapsen edun toteutumiseen, on avoin ja kunnioittava keskustelu puolin ja toisin. Tällöin syvällisempi keskustelu kasvatuksen arvoista, ihanteista ja tavoitteista on suotavaa. Se vaatii luultavasti paljon aikaa. Käsitteiden avaaminen ja määrittely ovat ensisijaisen tärkeitä. Vanhemmille tulee voida selittää, että seksuaalikasvatus on yksi asia, joka kuuluu lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, kehitykseen, itsearvostukseen ja tunteisiin. Lapsen kodissa tapahtuva seksuaalikasvatus voi olla myös muista syistä täysin olematonta tai se voi olla ristiriidassa lapsen seksuaalisten oikeuksien kanssa. Varhaiskasvatuksen periaatteena on kuitenkin kotikasvatuksen tukeminen sekä yhteistyö vanhempien kanssa, joten vanhemmilla on ensisijainen oikeus omaan seksuaalikasvatukseen suhteessa lapsiinsa. (Novitsky 2016, 137-144.)

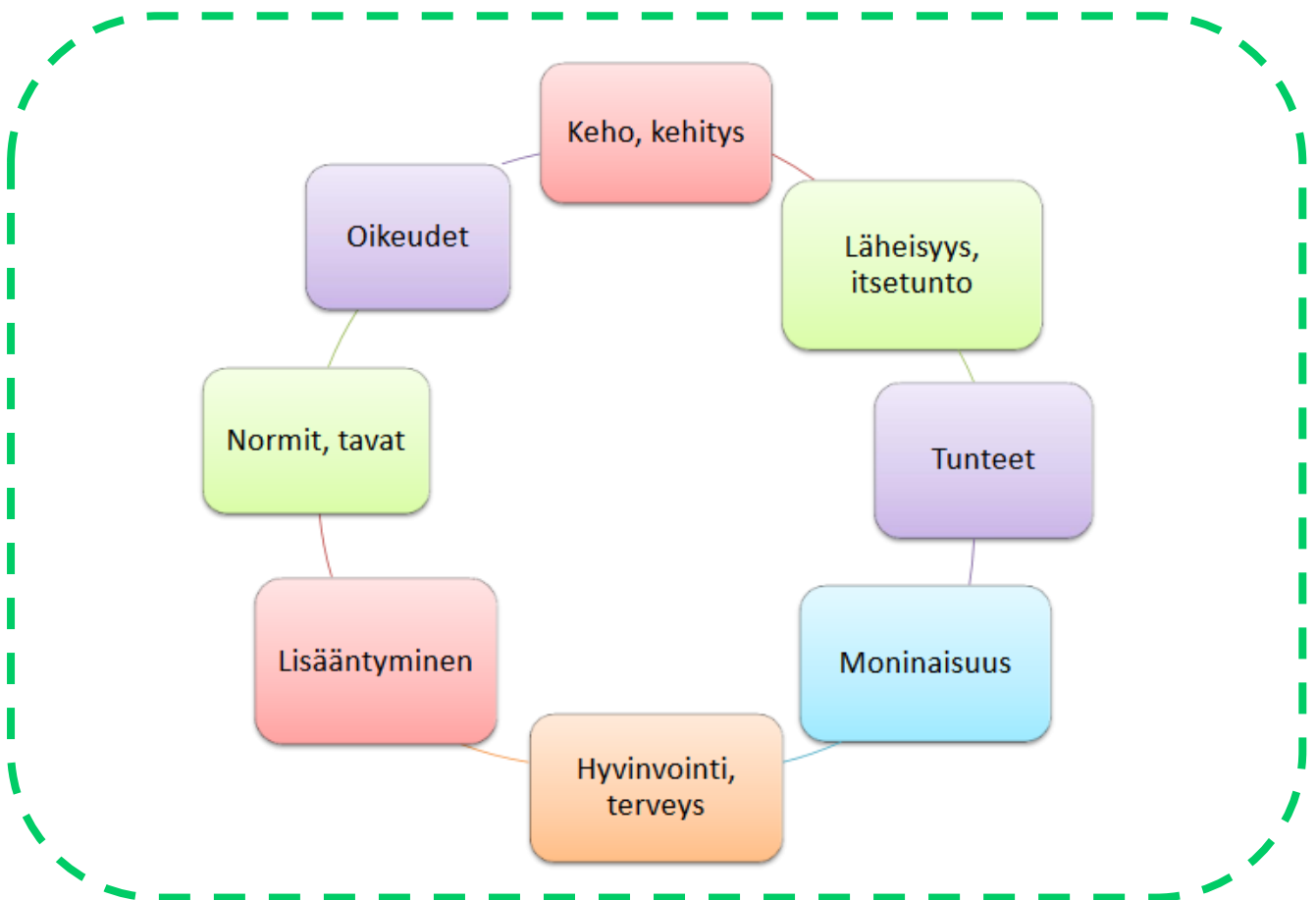
3.3 Kehotunne- ja turvataitokasvatus

Ingman-Fribergin ja Cacciatoren (2016b) mukaan sana kehotunnekasvatus kuvastaa lasten seksuaalikasvatusta todenmukaisesti. Lapset haluavat tietoa kehostaan ja sen toiminnasta. Näitä tietoja ja taitoja opetetaan varhaiskasvatuksessa lapsille ikätason mukaisesti. Kehotunne kuvaa sisäistä kokemusta omasta kehosta. Siihen liittyy itsetuntemus sekä oman tunteen, kehon ja kokemuksen arvostaminen. Jokaisella on ikioma kehotunne, oma kokemus siitä, miltä tuntuu olla minä oman kehon sisällä. Tavoitteena on minäkuvan vahvistuminen, myönteinen kehoitsetunto ja kehonkuva sekä hyvä tunne omasta kehostaan ja omaa kehoaan kohtaan. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 84-85.)

Lapsi rakentaa suhdetta omaan kehoonsa ja tässä häntä auttavat kasvattajat. Kehotunnekasvatus pitää sisällään myös tunteiden käsittely: mitä tunteet ovat, miten niitä näytetään ja miten niiden kanssa eletään. Tavoitteena on myönteinen kehonkuva sekä itsensä ja oman kehon suojaamiseen tarvittavien turvataitojen oppiminen. Parhaimmillaan lapsi oppii edistämään myönteistä kehonkuvaa, minäkuvaa ja omaa hyvinvointiaan. (Kehotunnekasvatus 2019.)

3.3.1 Kehotunnekasvatus

Kehotunnekasvatus on merkittävä osa kokonaisvaltaista WHO:n määrittämää kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta (KUVA 2). Kehotunnekasvatuksen tavoitteena on avoimen ja turvallisen ilmapiirin avulla ohjata lasta positiiviseen asenteeseen niin omaa kuin toisen kehoa kohtaan. Se on kehon eri osien nimeämistä. Se on keho- ja tunnesanojen opettelemista niin, että niiden kehon eri osille löytyy nimet ja tunteita voidaan sanoittaa. Se on tunteiden tunnistamista ja oppimista elämään niiden kanssa. Kehotunnetaidoissa opitaan huolehtimaan itsestä ja omasta kehosta. Kehotunnetaitojen avulla opitaan kysymään ja hakemaan tukea sekä apua. Lisäksi kehotunnekasvatuksen avulla opitaan taitoa erottaa myönteinen ja kielteinen kosketus. (Kehotunnekasvatus 2019.)

KUVA 2. Seksuaalikasvatuksen kahdeksan eri osa-aluetta (Seksuaalikasvatuksen osa-alueet 2019)

Seksuaalikasvatuksen ensimmäinen osa-alue on keho ja kehitys. Tämän mukaan lapselle opetetaan, kuinka suhtautua omaan kehoonsa luonnollisen mutkattomasti ja uteliaasti. Lapsi oppii, että jokainen on erilainen. Toisena on läheisyys ja itsetunto. Lapsella on hyvä tunne itsestään ja hän tutustuu leikkien

kaikkeen mukavaan. Kolmantena tulevat tunteet. Tunteet tuntuvat ja lapsi opettelee ymmärtämään tunteita ja niiden hallintaa. Neljäntenä osa-alueena on moninaisuus. Lapsi tietää ja hyväksyy, että on erilaisia elämisen ja olemisen tapoja sekä erilaisia perheitä. Viides alue on hyvinvointi ja terveys. Lapselle opetetaan, miten erottaa hyvä ja huono kosketus. Samoin opetellaan huolehtimaan kehon hyvinvoinnista. Kuudentena tulee lisääntyminen. Lapselle kerrotaan ikätasoisesti ihmisen lisääntymisestä. Seitsemäntenä ovat normit ja tavat. Lapselle opetetaan sosiaalisia sääntöjä ja normeja sekä intymiteetin merkitystä. Kahdeksantena ja viimeisenä tulevat oikeudet. Lapselle tulee kertoa oikeudesta omaan kehoon sekä avun kysymiseen ja saamiseen. Lapselle kerrotaan itsemääräämisoikeudesta. (Seksuaalikasvatuksen osa-alueet 2019.)

3.3.2 Turvataitokasvatus

Jokaisen lapsen oikeuksiin kuuluu turvataitokasvatus. Se on lapsen omien voimavarojen sekä selviytymiskeinojen monipuolista vahvistamista. Turvataitokasvatuksessa vahvistetaan lapsen suojaavia kykyjä, kuten itsearvostusta ja itseluottamusta, uskoa selviytymismahdollisuuksiin haastavissa tilanteissa ja kykyä soveltaa oppimaansa erilaisissa tilanteissa. Lapsella on oikeus tietää, miksi asioista puhutaan. Tarkoituksena ei ole lapsen pelottelu, vaan ennen kaikkea lapsen tulee tietää, että hänestä pidetään huolta ja hänestä välitetään. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 79-80.)

Turvataitokasvatuksessa lapsille opetetaan heidän oikeutensa. Tavoitteena on myös itsemääräämisoikeuden tukeminen, terveen käsityksen luominen oikeasta ja väärästä sekä normaalin ja epänormaalin läheisyyden opettaminen. Tämä on tarpeen, koska esimerkiksi hyväksikäyttäjät käyttävät nimensä mukaisesti hyväkseen lasten ja nuorten epätietoisuutta ja epävarmuutta. Mikäli lapselle ei ole opetettu turvataitoja, lapsella ei ole mahdollisuutta välttämättä tunnistaa aikuisen väärää ja väkivaltaista toimintaa. (Cacciatore 2006, 219-220.) Lapsen tulee oppia, että jokaisen keho on aivan ikioma ja itsemääräämisoikeus siihen on yksiselitteinen (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 169).

Turvataitokasvatuksessa lapselle opetetaan koskettamisen säännöt. Kosketus on vapaaehtoista ja sen pitäisi olla kaikille mukavaa. Se ei saa tuntua pahalta jälkeensä, eikä se saa olla salaisuus. Jokaisella on oikeus tuntea niin kuin tuntee, ja jokainen saa kieltäytyä kosketuksesta. Lapsi saa tarvittaessa hakea myös apua. Kosketukseen tulisi pyytää lupa. Lyöminen ja toisen satuttaminen on kiellettyä. Toisaalta lapselle voi opettaa, että mikäli toisen kosketusta on aivan pakko paeta, silloin on lupa huutaa, äärimmäisissä tapauksissa myös lyödä. Uimapukusääntö on yksi helppo malli kertoa yksityisyyden rajoista.

Uimapuvun alle jäävät paikat ovat niin arvokkaita ja yksityisiä, ettei niihin saa koskea ilman lupaa eikä ilman hyvää syytä. Lapselle opetetaan myös, ettei aikuinen saa pakottaa lasta kurjalta tuntuvaan kosketukseen. Turvataitokasvatukseen kuuluu myös kolmen kohdan sääntö: 1.Sano Ei, 2.Lähde pois, 3.Kerro turvalliselle aikuiselle. (Cacciatore, Kauppila & Ingman-Friman 2016, 95-101.)

3.4 Hyvä itsetunto ja positiivinen kehonkuva

Lapsen seksuaalikasvatuksessa nousee jatkuvasti esiin ajatus hyvän itsetunnon ja positiivisen kehonkuvan merkityksestä terveen seksuaalisuuden kehittymisessä. Hyvä itsetunto ja positiivinen kehonkuva kulkevat käsi kädessä. Psykologi ja kokeellisen persoonallisuustutkimuksen uranuurtaja Liisa Keltikangas-Järvisen (1994) mukaan itsetunto ei ole yksi ominaisuus tai laadullinen piirre, joka voidaan määrittää hyväksi tai huonoksi. Itsetunto on erilaisista osa-alueista koostuva kokonaisuus. Näitä ovat esimerkiksi suoritusitsetunto, tunne sosiaalisesta selviytymisestä tai suosioista ja kotiin sekä vanhempiin liittyvä itsetunto. Suoritusitsetunto on ihmisen luottamusta omiin kykyihin, selviytymiseen ja osaamiseen. Sosiaalinen itsetunto rakentuu siitä, miten lapsi ajattelee tulevansa toimeen toisten kanssa. Se on myös tunnetta siitä, että omistaa luotettavia ystäviä ja on yhtä lailla pidetty kuin muutkin. Kotiin ja vanhempiin liittyvä itsetunto ilmenee esimerkiksi siten, että lapsella on varmuus vanhempiensa rakkaudesta häneen ja kokemus omasta tärkeydestä vanhemmilleen. Yhden osa-alueen heikkous voi tasapainottua toisen osa-alueen vahvuudella. Jokaisella on kuitenkin eräänlainen yleinen itsetunto, joka muodostuu itseluottamuksesta ja tunteesta, miten selviytyy elämästä ja haasteista. (Keltikangas-Järvisen 1994, 26-29.)

Kehonkuva kattaa ihmisen havainnot, asenteet ja uskomukset omasta kehostaan. Havaintokokemus ja tunneasenne omasta kehosta sekä käsitteellinen ymmärrys omasta kehosta ja kehoista yleensä muodostaa ihmisen kehonkuvan. Kehonkuvan kehittymiseen vaikuttavat myös esimerkiksi kognitiiviset tekijät, sosiaalinen palaute, emotionaaliset kokemukset, ruumiin kokemukset sekä ruumiin muisti ja terveys. (Herrala, Kahrola & Sandström 2009, 29-31.)

Kehoitsetunto pitää sisällään käsityksen omasta kehonkuvasta ja kehostaan. Kehoitsetunto kertoo, millaisena omaa kehoaan pitää. (Kehoitsetunto 2019.) Kehoitsetunto on parhaillaan lapsen kokemusta siitä, että hänen kehonsa on upea, arvokas ja ainutlaatuinen. Lapsen kehoitsetunto rakentuu lapsuudessa sen varaan, miten muut ihmiset häneen ja hänen kehoonsa suhtautuvat. Rakastettu ja kunnioitettu, hellästi

hoivattu lapsi saa kokemuksen siitä, että hän on kehoineen niin arvokas, ettei aikuinenkaan halua satuttaa. Samoin keho, jota tönittää, tukistellaan ja läpsitään, muuttuu lapsen mielessä pahaksi ja arvottomaksi. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 174-177.)

Oman kehon arvostaminen joko vahvistuu tai heikkenee kokemusten kautta. Myönteinen kosketus on myös suorassa yhteydessä itsetuntoon. Pieni lapsi ei ymmärrä vielä sanojen kautta tulevaa informaatiota ihanuudestaan ja rakkaudestaan, mutta ottaa viestit vastaan muiden aistien avulla, joista tuntoaistien kautta saatava tieto on yksi oleellisimmista. Hellä ja rakkaudellinen äänensävy löytävät tiensä lapseen kuuloaistin kautta. (Cacciatore ym. 2008, 174-177.)

Lapsen itsetunto vaatii kehittyäkseen samoja aineksia kuin perusluottamuksen syntyminen. Vauva tarvitsee ensimmäisen ikävuotensa aikana riittävästi hoivaa. Lapsen pahanolontunne pitää poistaa oikea-aikaisesti silloin, kun lapsi sen ilmaisee. Tällöin lapsi oppii luottamaan vuorovaikutuksen positiivisuuteen ja siihen, että voi hallita itseensä liittyviä asioita. Luottamus toiseen muuttuu luottamukseksi itseen. (Keltikangas-Järvinen 1994, 125-127.) Itsetunto rakentuu vuorovaikutuksessa ja siitä palautteesta, jota kasvattajat lapselle antavat. Lapsen itsetuntoa voi vahvistaa varsin arkisin keinoin, kuten olemalla hänen kanssaan, kuuntelemalla häntä ja antamalla hänelle positiivista palautetta. (Keltikangas-Järvinen 1994, 242-243.)

Lapsen itsetuntoon vaikuttavat myös vanhempien kasvatuskäytännöt ja asenteet sekä vanhempien käsitykset ja ajatukset lapsesta. Perheen ilmapiirillä ja käytännön tasa-arvolla on myös tärkeä merkitys. Lapsi hyötyy vanhempien ja lasten välisestä kiinteästä siteestä, jolloin vanhempi on tällöin aidosti kiinnostunut lapsesta ja haluaa jakaa tämän kanssa elämää. Koti nähdään kaikkien yhteisenä paikkana, jossa kaikkien toiveet otetaan huomioon. Vanhemmat kykenevät ottamaan aikuisen vastuun ja asettamaan lapsille rajoja. Lapsen elämäkokemus ei vielä riitä päätösvallan saamiseen, mutta häntä kuunnellaan. Vanhemmat arvostavat yksilöllisyyttä enemmän kuin sulautumista ryhmään. Lapsen itsetunnon hyvä kehittyminen edellyttää hänen kunnioittamistaan. (Keltikangas-Järvinen 1994, 162-169.)

Keltikangas-Järvisen (1994) mukaan kasvatusta, jossa lapselle on asetettu selvät rajat, lisää lapsen itsetuntoa ja kykyä selvitä tulevaisuuden ennakoimattomissa tilanteissa. Lapsen kasvaessa rajat lieventyvät hiljalleen, mutta ovat olemassa ja turvaamassa lapsen kehitystä ja kasvua. Säännöt ja rajat luovat ennustettavuutta ja johdonmukaisuutta, jotka puolestaan tuovat lapselle turvallisuutta. Lapselle osoitetaan, mihin hän voi suunnata energiansa niin, että lopputulos on hyvä kaikille osapuolille ja ennen kaikkea lapselle itselleen. Lapsen energian sitominen osoittamalla, mitä häneltä odotetaan ja mitä toiminnoista seuraa,

antaa lapselle mahdollisuuden päätöksentekoon eikä suinkaan rajoita sitä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 146-152.)

Aikuisen tulee hyväksyä se, että lapsen kasvuprosessi vie aikaa. Toisinaan lapsi tarvitsee keskimääräistä enemmän tukea, esimerkkinä olemista sekä rajojen asettamista. Rajat eivät tarkoita lapsen alistamista tai pelolla kasvattamista. Aikuisen tulee huolehtia, että lapsi on turvassa niin itseltään kuin muilta. Rajat ovat tätä varten. Kasvatuksen, hoidon ja opetuksen tulisi antaa lapselle eväitä elämään, eikä tukahduttaa lasta. Rohkaisu ja kannustus sekä kiitos yrittämisestä vahvistavat lasta auttaen saavuttamaan seuraavia kehitysaskelia. (Mattila 2011, 97-103.)

3.4.1 Hyvän itsetunnon ja positiivisen kehonkuvan tukeminen varhaiskasvatuksessa

Hyvän itsetunnon ja positiivisen kehonkuvan tukeminen tapahtuvat samoista lähtökohdista käsin. Hyvän itsetunnon rakentumista voi tukea kiinnittämällä huomiota vuorovaikutukseen. Lasta tulisi kohdella ja hoitaa arvostavasti. Häneen tulisi suhtautua empaattisesti ja kannustaen. Lapsen tulisi saada tuntee olevansa maailman taitavin lapsi. Aikuisen tehtävä on ensisijaisesti kiittää ja kehua lasta itseään ja osoittaa, miten mukavaa tämän kanssa on olla. Lapselle ei tulisi asettaa tavoitteita, vaan antaa lapsen riemuita omasta suoriutumisestaan. (Keltikangas-Järvinen 1994, 132-135.)

Kati-Pupita Mattila puhuu arvostavasta kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa. Arvostava kohtaaminen on lapsen kunnioittamista ja arvostamista ainutlaatuisena yksilönä, myötätunnon välittämistä, herkkyyttä, vuoropuheluun suostumista ja välittämistä. Kohtaaminen on parhaimmillaan kahden subjektin välinen tasa-arvoinen tilanne. Arvostavassa kohtaamisessa kaunis katse välittää lapselle tiedon, että sinä olet tärkeä ja minä haluan kohdata juuri sinut. Lapsen arvostava kohtaaminen on laadukkaan varhaiskasvatuksen perusta. (Mattila 2011, 17, 47-49.)

Arvostava kohtaaminen tuo lapselle turvallisuutta, joka puolestaan tuo luottamusta, joka on taas hyvän itsetunnon rakennusaine. Turvallisuutta lapselle tuo avoin, lasta kunnioittava syli ja empatiakykyinen aikuinen. Aikuisen tulee suostua olemaan lasta varten ja suojelemaan tätä. Varhaiskasvattaja on yksi lapsen elämän tärkeimmistä aikuisista, joka voi antaa lapselle turvallisuudentunteen kokemuksia myös silloin, jos tämä kokemus jää kotona puutteelliseksi. (Mattila 2011, 61-62.) Turvallisuuden tunne antaa lapselle tilaa omien ajatustensa ja tunteidensa jakamiseen. Kelppavuuden kokemus kehittää luottamusta

omiin arvoihin, ajattelukykyyn ja tunteisiin. Lapsi vahvistuu sekä voimistuu sisäisesti ja saa rohkeutta kohdata ihmisiä ja erilaisia tilanteita omana itsenään. (Mattila 2011, 72-73.)

Itsetunnon kehittymistä voi tukea auttamalla lasta kehittämään itsesäätelyään esimerkiksi tunteiden käsittelyssä ja hallinnassa. Aikuisen tulisi tukea tunteisiin liittyvien sanavarastojen kartuttamisessa ja tunteiden sanallistamisessa. Aikuinen voi tukea lapsen tunteidenhallintaa olemalla lapsen tukena tunteiden kokemisessa. Aikuisen tehtävänä on antaa oikeutus lapsen tunnetilalle. Kasvattajien tulisi ohjata lapsia tunteiden hyväksymiseen osana elämää. Itsesäätelytaitojen kehittyminen vaatii mielikuvien käyttöä. Lapsi käsittelee ja hallitsee mielikuvan avulla omia tunteitaan ottaen siitä turvaa tai suunnaten siihen kiukkunsa pettymyksineen. Aikuinen voi tukea lasta tämän tunteiden käsittelyssä pysymällä rauhallisena sekä osoittamalla rakkautta lapsen tunteista huolimatta. (Keltikangas-Järvinen 1994, 136-145; Mattila 2011, 83.)

Cacciatoren, Korteniemi-Poikelan ja Huovisen (2008) mukaan lapsen itsetuntoa voi tukea huomioimalla lasta positiivisesti ja hyväksymällä hänen yksilöllisyytensä. Lapsen osaaminen, hyvyys ja onnistumiset tulee huomioida. Aikuisen tulee sallia lapsen epäonnistumiset, tunnemyrskyt ja ikäkausiin liittyvät kuohunnat. Läsnäolon merkitystä ei voi korostaa liikaa. Aikuisen on oltava paikalla ja saatavilla lapsen elämässä. Lapsi tulee kohdata kuunnellen. Arjen jakaminen ja tilan antaminen lapselle voi olla tehokkaampaa kuin ohjaaminen ja opettaminen, vaikka sitäkin tuki tarvitaan. Lasta tulee tukea omiin pohdintoihin ja hänen ajatuksiaan tulee kunnioittaa. Lapsen tehdessä omia juttujaan ja pohdiskellessa elämää aikuinen voi antaa hänelle tunteen, että hän on maailman paras hän, josta aikuinen on valtavan ylpeä. Lapsen tulee saada haasteita ja onnistumisen kokemuksia omana itsenään. Hassuttelu on tärkeää ja vakavuudesta on hyvä luopua välillä. Aikuisen tulisi näyttää omalla esimerkillään, että arvostaa itseään ja kehoaan sekä toisia. Näin lapsikin oppii, että voi kohdella itseäni ja muita hyvin. Oman itsensä arvostavan kohtelun vaatiminen kuuluu tähän, sillä näin myös lapsi oppii vaatimaan arvostavaa kohtelua. Lapsi tekee virheitä, epäonnistuu ja alisuorittaa. Tällöin hän tarvitsee aivan erityistä tukea. Aikuisen tulisi pysyä aikuisena, vaikka lapsi haastaisikin häntä. Aikuisella on vastuu tilanteista ja niiden hallinnasta konflikteissa. Lapsen tehtävänä ei ole tuoda aikuiselle helpotusta tai harmoniaa elämään, vaan aikuisen on itse huolehdittava voimavaroistaan ja jaksamisestaan. (Cacciatore ym. 2008, 264-267.)

Kosketuksen merkitys korostuu elämänkaaren ääripäissä eli lapsuudessa sekä ikääntyessä. Hyväksyvä ja hellä kosketus sekä läheisyys laskee lapsen stressitasoa ja käynnistää mielihyvähormonien (esimerkiksi oksitosiini) tuotannon. Läheisyyden välityksellä syntyneet lämpimät ja rakastavat tunnesiteet toimivat emotionaalisen hyvinvoinnin ja fyysisen terveyden lisääntymisen rakennusaineina sekä antavat

kokemuksen yhteisyydestä ja turvallisuuden tunteesta. (Herrala ym. 2009, 72-74.) Aikuisen rakastavan kosketuksen ja läheisyyden avulla lapsi oppii senkin itsetuntoa vahvistavan asian, että myös toisella on mukava olla hänen vieressään ja kanssaan (Cacciatore ym. 2008, 182).

Kehoitsetuntoa voi vahvistaa vastaamalla lapsen kehollisiin ja psyykkisiin tarpeisiin. Lapsen tunne omasta kehosta on totta ja sen myötä muodostuu positiivinen kehonkuva. Lapsen satuttaessa itsensä aikuinen rientää lapsen tueksi ja puhalttaa pipin pois. Oma keho on jälleen hyvä. Näin myös sairastaessa, aikuinen lievittää lapsen pahaa oloa, kunnes tauti on poissa. Tähän tarvitaan normaalia enemmän sylittelyä, silittelyä sekä läsnäoloa ja vierihoitoa. Kosketuksen ja läheisyyden merkitys on lapsen itsetunnon kehittymiselle äärettömän suuri. (Cacciatore, ym. 2008, 174-175).

4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

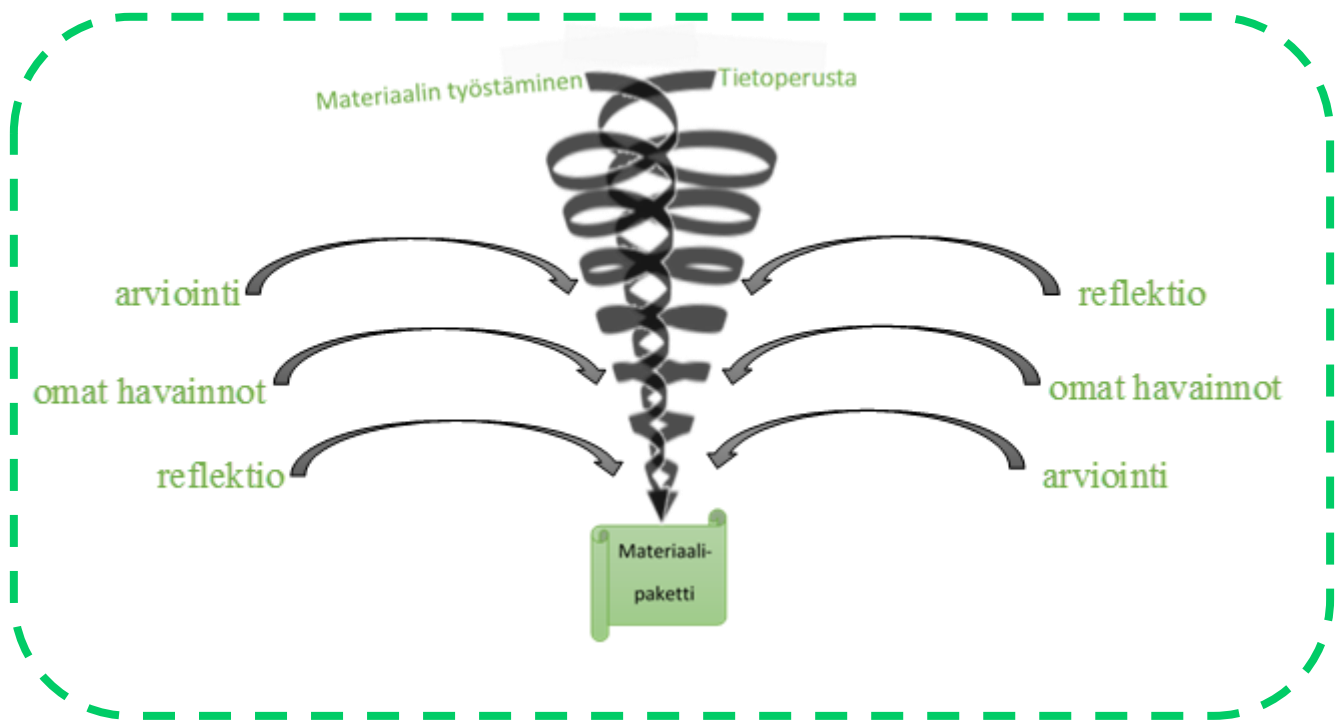
Tässä luvussa kerron opinnäytetyöprosessin etenemisestä. Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja tavoitteena oli käytännön hyöty eli käyttökelpoisen tiedon lisääntyminen. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 22.) Toiminnallisen työn vaihtoehtona on puhua kehittämistutkimuksesta. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uusia tai parannettua menetelmiä, tuotteita tai malleja. Kehittämistutkimuksen rakenne etenee perustelujen, organisoinnin, toteutuksen ja arvioinnin kautta tulosten levittämiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 20, 56). Toiminnallisessa tutkimuksessa saa tuoda oman kokemuksensa osaksi aineistoa, kun taas perinteisessä tutkimuksessa tutkija tarkastelee aineistoa ulkopuolelta. Toimintatutkimuksessa tutkija voi käyttää omia havaintojaan tutkimusmateriaalina tai rikastuttaa sillä sisältöä. Tutkijan ymmärrys aiheesta lisääntyy tämän avulla. Tätä lähestymistapaa kutsutaan myös hermeneuttiseksi kehäksi. (Heikkinen 2007, 19-21.)

Toimintatutkimusprosessi kuvataan usein ylöspäin nousevana spiraalina tai jatkuvana kehänä, jossa suunnitteluvaihe, toteutus, havainnointi ja reflektointi toistuvat uudestaan jatkuvina sykleinä pysähtymättä. Toimintatutkimukseen kuuluva reflektiivisyys avaa lisääntyvää ymmärrystä tutkimuskohteesta, jolloin uudet näkökulmat parantavat toiminnan suunnittelua matkan edetessä. Spiraalimallia on kritisoitu liian mekaaniseksi ja yksinkertaistavaksi. Harvoin toimintatutkimus noudattaa näin yksinkertaista ja selkeää kaavaa. Tyypillistä on, että eri työskentelyvaiheet voivat esiintyä lomittain. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 78–82.)

Toimintatutkimus on muutakin kuin pelkkä metodi. Se on mielentila tai tutkijan asenne, jossa tavoitteena on toiminnan kehittäminen tutkimuksen avulla sekä tiedon hankkiminen toiminnan kehittämisen avulla. Tutkimusmenetelmät ovat välineitä tiedon hankkimiseen. Toiminnallinen tutkimusote antaa mahdollisuuden ennakkoluulottomuudelle ja luovuudelle. Uudenlaisen tutkimusotteen tavoitteena on uusien toimintatapojen ja menetelmien kehittäminen ilman, että annetaan perinteisten tutkimustraditioiden kahlita tätä. Tutkimusmenetelmää pidetään vain tiedonkeruun välineenä, joten sen katsotaan voivan muokkautua tutkittavan aiheen mukaisesti palvelemaan tutkimuksen tavoitetta. Parhaimmillaan tutkimus on luova prosessi. (Heikkinen & Huttunen 2007, 200-202.)

Oma tutkimukseni etenee spiraalimaisesti mutta kapenee suppilomaisesti loppua kohden puristaen ulos lopulta työn lopputuloksen (KUVA 3). Spiraalimaisuus voisi jatkua siten, että lopputulosta arvioitaisiin

käytössä tietyn ajan, jonka jälkeen prosessi lähtisi etenemään uuden spiraalisyklin. Tämän opinnäytetyön puitteissa ei ole mahdollista uudelle tutkimussyklille.

KUVA 3. Opinnäytetyöprosessin visuaalinen kuvaus spiraalimallia mukaillen

Kuvaan voisi lisätä lukemattoman määrän sivulta tulevia nuolia, jotka pakottavat spiraalin tiivistymään kiihtyvällä tahdilla alaspäin. Prosessi on edennyt jatkuvat reflektion ja oman arvioinnin alla. Sitä ovat rikastuttaneet myös työelämäkumppanilta sekä ohjaavalta opettajalta saatu palaute ja toivomukset.

4.1 Opinnäytetyön perustelut ja tavoitteet

Perusteluissa kerrotaan, miksi juuri nyt pitää kehittää valittua asiaa. Perusteluissa pitää kyetä kertomaan nykytilanteen ongelmasta tai visioista, joihin prosessilla tähdätään. Kehittämisiongelma on tärkeää myös rajata, jottei kehitettävä asia kasva hallitsemattomaksi vyyhdiksi. (Toikko & Rantanen 2009, 57). Kuvasin johdannossa niitä asioita, jotka johtivat aiheen valintaan. Oma kiinnostukseni, työelämäyhteistyökumppanini tarve ja opinnäytetyö nivoutuivat yhteen juuri oikeaan aikaan. Opinnäytetyöni tavoitteena ja tarkoituksena oli kehotunne- ja turvataito-opetuksen edistäminen kehittämällä materiaalia kehotunne- ja turvataitokasvatuksen tueksi.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli ajankohtaisen ja informatiivisen materiaalin tuottaminen kehotunne- ja turvataitokasvatukseen. Tavoitteena oli lisätä varhaiskasvattajien tietoisuutta siitä, mitä lapsi tarvitsee terveen seksuaalisuuden kehittymiseen. Materiaali pitää sisällään myönteistä kehokuvaa ja -itsetuntoa sekä turvataitoja kehittäviä ja tukevia harjoituksia, leikkejä, pelejä ja tehtäviä. Pidemmillä aikavälillä tavoitteenani on varhaiskasvattajien keinojen lisääntyminen kohtaamaan lapsen seksuaalisuuteen kuuluvia asioita. Materiaali oli suunnattu varhaiskasvattajille ja varhaiskasvatusikäisille lapsille. Materiaalin tarkoituksena oli olla visuaalisesti miellyttävä ja innostava, helppokäyttöinen, mutta myös monipuolinen. Materiaalin tuli olla sellaista, että se innostaa kasvattajaa sekä lasta aiheen piiriin. Materiaalia täytyi pystyä käyttämään, vaikkei olisikaan saanut erityistä koulutusta seksuaalikasvatuksen alueelta.

Ominani tavoitteinani oli oman osaamiseni ja ammattitaitoni kehittäminen sosiaalialan sekä varhaiskasvatuksen ammatillisten kompetenssien mukaisesti. Asetin opinnäytetyölleni myös muita tavoitteita, joita olivat lasten itsetunnon ja kehoitsetunnon tukeminen sekä kasvaminen, kehotunne- ja turvataitokasvatuksen normalisoituminen, oman kehollisuuden positiivinen tuntemus, omien ja toisten rajojen tiedostaminen ja yhdenvertaisuuden sekä tasa-arvon lisääntyminen.

4.2 Materiaalin suunnittelu ja toteutus

Kehittämistyön organisointi on käytännön toteutuksen suunnittelua sekä valmistelua. Se perustuu tavoitteenasettelun hyväksyntään sekä virallistamiseen, joka tarkoittaa suunnitelman hyväksyttämistä yhteistyökumppanilla. Kehittämistoiminnan toteutus koostuu ideoinnista, priorisoinnista ja mallintamisesta. Tähän sisältyy jatkuva pohdinta ja analysointi, vaikka kehittäminen voi olla hyvin konkreettista tekemistä. Ideointia voi tapahtua jo kehittämistoiminnan perustelun ja organisoinnin kanssa yhtä aikaa, mutta toteutusvaiheessa ideointiin palataan yhä uudelleen ja analyttisemmin eri näkökulmista käsin. Toteutusvaiheessa asioiden ja ideoiden priorisointi on hyvin tärkeä osa työskentelyä. (Toikko & Rantanen 2009, 58-60). Ryhdyin työstämään opinnäytetyötäni alkuvuodesta 2019. Esittelin idean työelämäkumppanilleni, jonka kanssa pääsimme nopeasti yhteisymmärrykseen työn tavoitteista. Sain tutkimusluvan (LIITE 1/2 ja 2/2). Ohjaava opettaja hyväksyi työni myös. Tein tutkimussuunnitelman aikatauluineen. Tapasin työelämäkumppanini huhtikuussa 2019, jonka jälkeen perehdyin teoriaan ja lähdeaineistoon. Prosessin alussa syntyneet ideat muovautuivat hiljalleen prosessin edetessä, osa ideoista kirkastui, osa jäi pois. Ideoiden suunnitelmallinen työstäminen alkoi loppukesällä 2019.

Teemojen selkiytyttyä ryhdyin työstämään materiaalia. Teemojen valinnasta kerron tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Ideointia olin tehnyt heti prosessin alusta lähtien, mutta nyt ideointi muuttui konkreettiseksi ja näkyväksi prosessiksi. Tämä tapahtui pitkälti tuotekehittelyn prosessin mukaan, ja eteni seuraavia vaiheita luovasti mukailen: tehtävän rajausta ja tarkennusta, ideointivaihe ja tuotekonseptin laadinta, luonnosteluvaihe sekä viimeistelyvaihe. Tein rajauksen ja tarkennuksen yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa, lähdin ideoimaan ja kehittämään erilaisia konsepteja, joiden pohjalta tein luonnostelua. Tässä prosessissa käytin aikaisempaa ammattitaitoani tuotekehittelyn saralta. Luonnostelin ja piirsin, suunnittelin ja muokkasin. Yritin yhdistää teorian, käytännön ja asiakkaan tarpeet mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Tästä syntyneet tuotokset esittelin työelämäyhteistyökumppanilleni, minkä jälkeen tein vielä viimeisiä muutoksia ja tein lopulliset versiot. Materiaali sai lopullisen muotonsa syksyllä 2019 sen jälkeen, kun työelämäkumppanini oli sen arvioinut.

4.3 Materiaali

Materiaalin suunnittelun ytimessä on varhaiskasvatussuunnitelman mukainen kokonaisvaltainen oppimiskäsitys, jonka mukaan lapset oppivat, kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa toistensa ja ympäristönsä kanssa koko ajan ja kaikkialla. Lapsi on aktiivinen toimija, utelias ja hänellä on halu oppia uutta. Lapsen oppimisessa yhdistyvät aistien kautta saatu tieto, taidot, tunteet, toiminta, keholliset kokemukset, ajattelu ja kieli. Lapsi oppii havainnoimalla ja tarkkailemalla sekä jäljittelemällä. Myös leikki, liikkuminen, tutkiminen, itsensä ilmaisu, tehtävät ja taiteet tuottavat oppimista. Opittavilla asioilla on tärkeää olla yhteys lapsen kehittyviin valmiuksiin sekä kulttuuriseen taustaan. Lapsen oppimisen edellytyksenä on kokemus hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Niinpä tunnekokemusten ja vuorovaikutussuhteiden positiivisuus edistää oppimista. Vertaisten seura ja yhteisöön kuuluminen ovat lapsen oppimisen kannalta keskeisiä. Lapsen on tärkeä saada onnistumisen ja ilon kokemuksia itsestään myös oppijana ja toimijana. Myös lapsen osallisuus oli yksi tärkeä ohjaava ajatus materiaalia työstäessäni. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 17, 30.)

Tavoitteenani oli, että materiaalia voi käyttää joko tuokio -muotoisesti aihepiiri kerrallaan tai yksittäisinä teemoina silloin, kun on sopiva tilaisuus tai tarvetta aiheen käsittelyyn ilmaantuu. Kuvitin materiaalia itse piirtäen, maalaten ja tietokoneen avulla muokaten (LIITE 2). Runoja etsiskelin Facebookissa toimivien varhaiskasvatusta koskevien suljettujen ryhmien avulla. Materiaali koottiin kirjaseksi (LIITE 3), jonka työstin kokonaisuudessaan itse Word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Materiaalin lopussa on lapselle kehotunne- ja turvataitokasvatuksen diplomi (LIITE 4), joka hänelle on mahdollista antaa sen jälkeen,

kun kaikki osa-alueet on käyty läpi. Tämän on tarkoitus innostaa varhaiskasvattajia systemaattiseen aiheiden läpikäyntiin lasten kanssa.

Paras pohja työlle saadaan sillä, että myös vanhemmille kerrotaan ja esitellään käytössä oleva materiaali. He osaavat valmistautua ja varautua aihepiirin käsittelyyn kotona. Näin luodaan lasta parhaiten tukeva yhteistyön malli seksuaalikasvatukseen. Materiaalit ovat sellaisia, että niitä voidaan laittaa esille yleisiin tiloihin, jolloin vanhemmat voivat tutustua käsiteltyihin asioihin luontevasti. Suosittelen varhaiskasvattajaa perehtymään aihepiiriin, jotta hän on valmis ottamaan asian esille luontevasti lasten kanssa.

Materiaalin suunnittelun pohjana olivat teemat, jotka nousivat esiin teorian pohjalta.

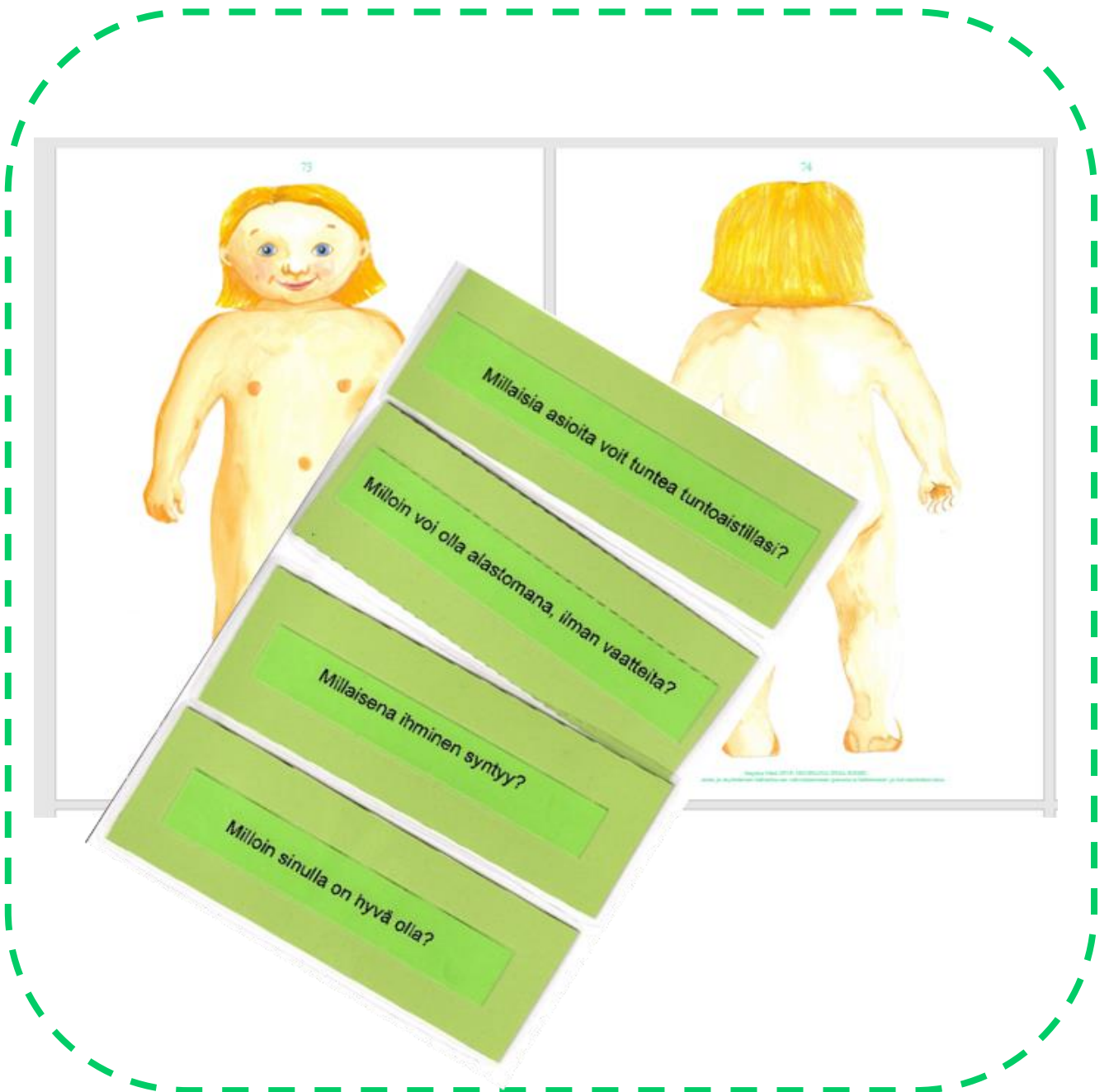
- Millainen ihminen on?
- Millainen ihmisen keho on?
- Olemmeko kaikki samanlaisia?
- Näetkö, kuinka ihana olen?
- Miten minua saa koskettaa?

Teemat pitävät sisällään Maailman terveysjärjestön WHO:n kaikki kahdeksan kokonaisvaltaisen seksuaaliterveyden osa-alueita, jotka kuvasin tarkemmin luvussa 3.3.1. Kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen tavoitteena on pitkällä aikavälillä vastuullisen ja ennakkoluulottoman suhtautumistavan kehittäminen sekä oikeudenmukaisen yhteiskunnan rakentuminen. Lapsi saa näin puolueetonta ja validia tietoa seksuaalisuuden kaikista näkökulmista. Heille annetaan myös taitoja, joiden avulla he voivat toimia näiden tietojen pohjalta. Tavoitteena on kunnioittavien, arvojen ja avoimien asenteiden kehittymistä sekä antaa lapselle taitoja suojautua mahdollisilta riskeiltä. (WHO 2010, 3; Seksuaalikasvatuksen osa-alueet 2019.)

Kokonaisvaltaisessa seksuaalikasvatuksessa on tiedon lisäksi yhtä tärkeää taito ja asenne. Jokainen kasvatustilanne tarjoaa lapselle tietoa, taitoa ja asennetta. Hänen elämänhallintansa ja hyvinvointinsa pohjautuvat osaltaan näihin kolmeen tärkeään alueeseen. Seksuaalikasvatustilanteessa lapselle voidaan tarjota nämä kaikki. Lapselle annetaan seksuaalisiin oikeuksiin liittyvää oikeaa tietoa sopivasti hänen kehitystasonsa mukaan. Taitojen avulla lapsi oppii pärjäämään kehonsa ja tunteidensa kanssa kehitystasonsa mukaisesti. Myös ihmissuhteisiin tarvitaan taitoa. Asenteet ovat kaiken käyttäytymisemme taustalla. On tärkeää välittää lapselle tietoutta siitä, että hän on turvassa ja arvokas. Samalla opetamme lapselle, että myös muut ovat yhtä arvokkaita. (Seksuaalikasvatuksen osa-alueet 2019.)

4.3.1 Millainen ihminen on?

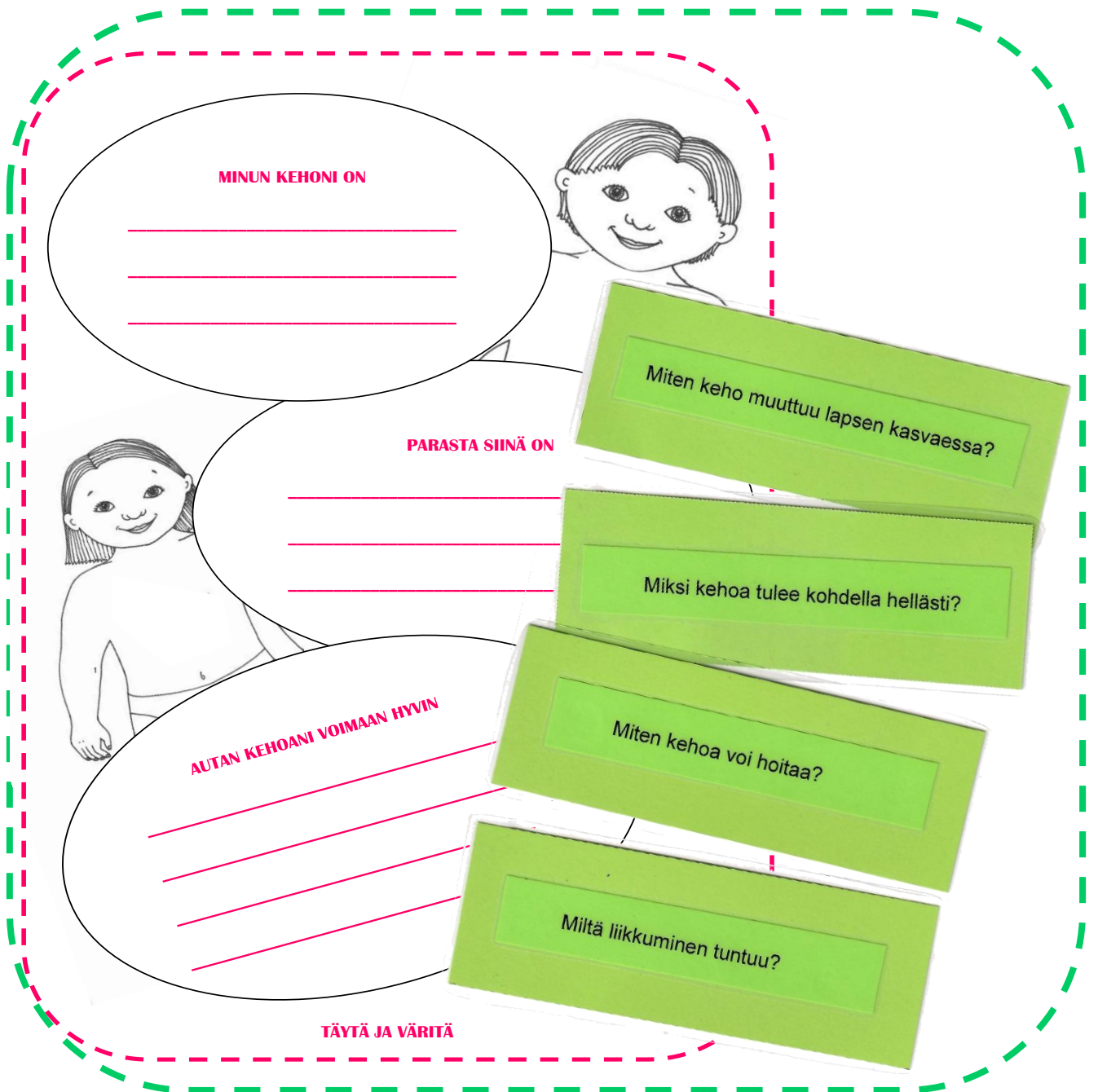
Tässä osa-alueessa käydään lasten kanssa läpi sitä, millainen ihminen on. Tarkastelussa ovat lapsen syntymä, kasvu ja koko elämänkaari. Ihmisyyttä käydään läpi kokonaisuutena, psykofyysisenä olentona. Keskiössä ovat kehollisuuden lisäksi myös tunteet ja ajattelu. (KUVA 4.)

KUVA 4. Esimerkki ”Millainen ihminen on?” -materiaalista

4.3.2 Millainen ihmisen keho on?

Tarkastelussa on ihmisen keho. Lasten kanssa käydään läpi oman kehon ainutlaatuisuutta ja erityisyyttä. Mietitään myös ihmisen kasvua ja kehon muutoksia. Pohditaan ja tutkitaan sitä, mistä ihmisen keho muodostuu. Ihmiskehon jokaisella osalla on oma tarkoituksensa. Käydään läpi kehon osat, myös pippeli ja pimppi. Lasten kanssa voidaan puhua eri kehon osien tehtävistä. (KUVA 5.)

KUVA 5. Esimerkki ”Millainen ihmisen keho on?” -materiaalista

4.3.3 Olemmeko kaikki samanlaisia?

Lasten kanssa käydään läpi samanlaisuutta ja erilaisuutta. Pohjimmaisena ajatuksena on jokaisen arvokkuus omana itsenään, täydellisenä ja ainulaatuisena yksilönä. Käydään läpi kehojen erilaisuutta. Mietitään, miten eri lailla ihmiset suhtautuvat asioihin. Osion käsittelyyn kuuluu myös suvaitsevaisuus ja avoimuus uusia asioita ja erilaisia ihmisiä kohtaan. Myös kiusaamisesta ja arvostelusta puhutaan. Perheiden monimuotoisuus otetaan esiin. (KUVA 6.)

1.1.1 Toimintatuokio

”OLEMMEKO KAIKKI SAMANLAISIA?”

ALOITUSLORU
 ”Onko _____ (lapsen nimi) täällä?
 On _____ (lapsen nimi) täällä.”

TURVATAITOLAULU
 ”Ikioma keho on, arvokas ja verraton”

LORUPUSSI
 ”Kuka saa, kuka saa, lorupussiin kurkistaa, tillin-tallin-tömpsis!”

TEEMAN KÄSITTELYÄ
 Käydään toimintatuokion teema läpi kysymyskorttien avulla. Aikuinen voi tukeutua tietopakettiin ja johdatella keskustelua sen avulla.

TEHTÄVÄ (voit valita jonkin tehtävistä)
 Menkää lapsen kanssa vierekkäin peilin eteen. Tutkaillaa mitä yhteistä ja mitä eroavaisuuksia teistä löytyy? Lapset voivat tehdä tämän myös kaverinsa kanssa.

LOPPULORU
 jonka aikana lapset voivat poistua tuokiolta

”Sukka ja tossu ne tirkistää,
 onkohan kaikilla varpailla pää.
 Yks, kaks ja pim-pam-pom,
 kenen nämä varpaat on?”

(Lapset istuvat ringissä, aikuinen keskellä. Lasten jalat ovat aikuiseen päin. Aikuinen koskettaa lasten varpaita lorun tahtiin. Se kenen varpaiden kohdalle osuu ”ON?”, pääsee tuokiolta pois.)

Miksi jokainen ihminen on yhtä arvokas?

Saako erilaista ihmistä kiusata?

Millaisia eroja aikuisilla ja lapsilla on?

KUVA 6. Esimerkki ”Olemmeko kaikki samanlaisia?” -materiaalista

4.3.4 Näetkö, kuinka ihana olen?

Tässä osiossa lasten kanssa jutellaan itsetunnosta ja kehopositiivisuudesta. Jokainen tarvitsee arvostusta ja kannustusta sellaisena kuin on. Lasten kanssa keskustellaan siitä, kuinka tärkeää on huomioida toista arvostavasti. Myös lapsi itse voi sanoa kauniita asioita toisesta lapsesta tai aikuisesta. On tärkeää olla kiinnostunut toisesta ja kuunnella sekä huomioida toista. On tärkeää huomioida, mitä me jo osaamme ja mitä taitoa voisimme vielä kehittää. Jokaisella on omat vahvuutensa ja innostuksen kohteensa. Autetaan toisiamme tunnistamaan omia hyviä ominaisuuksia, osaamista ja kiinnostuksen kohteita. Positiivinen ja arvostava kosketus, katse, sana – näistä rakentuvat hyvän itsetunnon perusteet. (KUVA 7.)

1.1.1 Tehtäviä

Tehkää runo tai laulu, jossa kerrotaan, kuinka ihania me olemme

Jokaiselle lapselle askarrellaan iso sydän. Aikuisen avustuksella jokainen lapsi kertoo jokaisesta yhden hyvän asian, joka kirjoitetaan kunkin sydämeen.

Valokuvatkaa paikka, jossa lapsen on hyvä olla.

Valokuvatkaa lapsi hänen valitsemissaan kauniissa vaatteissa ja hänen valitsemassaan paikassa.

Ottakaa lasten kanssa kehupiiri. Jokainen kehuu vuorollaan seuraavaa kaveria. Aikuinen auttaa lasta.

KUVA 7. Esimerkki ”Näetkö, kuinka ihana olen?” -materiaalista

4.3.5 Miten minua saa koskettaa?

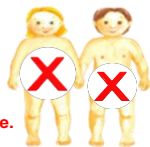
Lasten kanssa jutellaan omista oikeuksista, myös kehon itsemääräämisestä (KUVA 8). Jokainen ihminen saa määrätä omasta kehostaan. Keho on niin tärkeä ja arvokas, että sitä saa ja pitää suojata. Jokaisen keho on koskematon. Sen vuoksi kenenkään kehoon ei saa koskea ikävällä tavalla. Ikävä ja kurja kosketus on sellaista, joka satuttaa tai tuntuu ikävältä ja loukkaavalta. Minkäänlainen ikävä kosketus ei ole sallittua. On erityisiä kehonosia, kuten pippeli ja pimppi sekä rinnat, jotka ovat erityisen arkoja. Varsinkaan näihin paikkoihin ei saa koskea kovasti, eikä milloinkaan lyödä taikka potkaista. Näihin ei ole muutoinkaan lupa koskea. Opetellaan kolmen kohdan sääntö: Jos joku aikoo koskettaa tai koskettaa kehoasi ikävällä tavalla, voit toimia seuraavasti:

1. **Sano todella selvästi: EI!**
2. **Lähde heti pois paikalta.**
3. **Kerro tilanteesta luotettavalle aikuiselle.**

1.1 MITEN MINUA SAA KOSKETTAA?

Lasten kanssa jutellaan omista oikeuksista, myös kehon itsemääräämisestä:

- Jokainen ihminen saa määrätä omasta kehostaan.
- Kehosi on niin tärkeä ja arvokas, että sinä saat suojata sitä. Kehoa kannattaa suojata!
- Jokaisen keho on koskematon. Sen vuoksi kenenkään kehoon ei saa koskea ikävällä tavalla. Ikävä ja kurja kosketus on sellaista, joka satuttaa tai tuntuu ikävältä ja loukkaavalta. Jälkeenpäin kosketuksesta on paha mieli.
- Jos joku lyö, tukistaa tai tönäisee, se ei ole oikein. Ei ole myöskään oikein, että joku koskee toisen peppuun, pippeliin, pimppiin tai rintoihin. Ei edes vanhemmat, sisarukset, kaverit, opettajat tai sukulaiset.
- On erityisiä kehonosia, kuten pippeli ja pimppi sekä rinnat, jotka ovat erityisen arkoja. Varsinkaan näihin paikkoihin ei saa koskea kovasti, eikä milloinkaan lyödä taikka potkaista. Näihin ei ole muutoinkaan lupa koskea.
- Jos joku aikoo koskettaa tai koskettaa kehoasi ikävällä tavalla, voit toimia seuraavasti (kolmen kohdan sääntö):
 1. **Sano todella selvästi: EI!**
 2. **Lähde heti pois paikalta.**
 3. **Kerro tilanteesta luotettavalle aikuiselle.**
- Koskettaa voi myös mukavalla tavalla. Voi halata, taputtaa olkapäähän tai silittää hiuksia.
- Toisaalta lapselta pitäisi aina kysyä lupa myös mukavaan kosketukseen.

Haluatko joskus olla yksin? Milloin ja miksi?

Kuka saa halata minua? Milloin?

Millainen kosketus tuntuu ikävälle?

Millainen kosketus tuntuu mukavalle?

KUVA 8. Esimerkki ”Miten minua saa koskettaa?” -materiaalista

4.4 Arviointi

Arvioinnin avulla kehittämisprosessin suuntaa ja laatua pyritään pitämään tavoitetta tukevana. Arvioinnissa tarkastellaan kehittämistyön perustelua, organisointia ja toteutusta. Parhaimmillaan arviointiin osallistuvat kaikki prosessissa mukana olevat tahot ja se korostaa prosessin taitekohtien, onnistumisten ja epäonnistumisten sekä erilaisten oppimisprosessien ja erilaisten näkökulmien näkyväksi tekemistä. (Toikko & Rantanen 2009, 61.) Prosessin aikana olen reflektoinut työskentelyäni ja arvioinut materiaalia sekä raportointia itsenäisesti. Alku- ja loppuvaiheessa arviointiin osallistuivat työelämäyhteistyökumppani sekä ohjaava opettaja.

Prosessin aikataulu venyi alkuperäisestä suunnitelmasta. Olin tähän varautunut, sillä aloitin työt keväällä 2019 samoihin aikoihin kuin opinnäytetyöprosessi alkoi. Prosessin osallisten yhteistä arviointia olisi voinut olla opinnäytetyöprosessin aikana enemmänkin, mutta toisaalta opinnäytetyöni vastaa käytännön työelämän tarpeeseen ja lopputuloksena on monipuolinen materiaali, joka pohjautuu laajaan tietoperustaan ja varhaiskasvatuksen käytännön arjesta nousseeseen tietoon. Materiaalin suunnittelun pohjana on käytetty Varhaiskasvatussuunnitelman (2018) mukaisia lapsen luontaisia oppimisen tapoja. Lopputuloksena on, että yhteistyökumppanini ja omat tavoitteeni saavutettiin ja osin jopa ylitettiin.

Tulosten levittämisessä tavoitteena on kehittämisprosessin tuotoksen juurruttaminen käytäntöön (Toikko & Rantanen 2009, 62). Valmis opinnäytetyö luovutetaan kokonaisuudessaan materiaaleineen yhteistyökumppanille ja materiaalin käyttöön annetaan opastusta. Materiaalin mukana on myös selkeät käyttöohjeet, sillä tavoitteena on helppokäyttöisyys. Yhteistyökumppani saa sekä paperiversion että sähköisen version opinnäytetyöstäni ja kaikesta materiaalista. Sähköinen versio edesauttaa materiaalin nopeaa monistamista useamman varhaiskasvatusyksikön käyttöön. Erillisiä materiaaleja on helppo tulostaa materiaalin ollessa myös sähköisessä muodossa.

4.5 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Hyväksyn sen, että aiheen valinta, tutkimuskohde ja lähdeaineistoni eivät ole tieteellisessä valossa puhdaita, vaan olen valinnut ne omista lähtökohdistani käsin. Tutkimusaihe valikoitui oman mielenkiintoni ja havaitsemani materiaalipuutteen pohjalta vastaten yhteistyökumppanini tarpeisiin. Kirjallinen lähdeaineistoni perustuu pääosin suomalaiseen lapsen seksuaalisuutta, itsetuntoa ja muutoin työni aihepiiriä koskettavaan tieteellisesti ja yleisesti hyväksytyyn kirjallisuuteen. Viskarin mukaan työn luotettavuus

perustuu kirjallisen tuotoksen tarkkuuteen ja huolellisuuteen sekä avoimuuteen. (Viskari 2009, 108-109.) Olen pyrkinyt viittaamaan lähdeaineistoon tarkasti ja tarkistanut lähdetiedot. Lähteitä olen käyttänyt monipuolisesti ja valikoinut käyttööni mahdollisimman uusia julkaisuja. Pääosa lähdekirjallisuudesta onkin julkaistu vuoden 2005 jälkeen. Olen pyrkinyt työssäni avoimuuteen tutkimuksen lähtökohdan ja etenemisen suhteen. Olen tuonut esiin työni aikataulun viivästymisen sekä itsenäisen työskentelyn osuuden.

Olen noudattanut opinnäytetyössäni hyvää tieteellistä käytäntöä, joka on tieteellisen toiminnan uskottavuuden ja luotettavuuden kannalta yksi keskeisistä tutkimuksen laatukriteereistä (Viskari 2009, 109). Olen raportoinut opinnäytetyöni etenemisen tarkasti ja perustellut valintani sekä ratkaisuni. Saavutin tutkimuksen aluksi asettamani tavoitteet. Toikan ja Rantasen (2009) mukaan toiminnallista kehittämistyötä ei voida arvioida perinteisen tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä. Ne toimivat luontevammin kvantitatiivisesta tutkimusta arvioidessa. Toiminnallisen tutkimuksen arvioinnissa käytetään yleensä käsitettä vakuuttavuus. Tämä saavutetaan kirjoittamalla valinnat ja koko prosessi auki ja näkyväksi. Kehittämistutkimuksen merkittävänä luotettavuuden arviointimittarina on tiedon käyttökelpoisuus ja hyödyllisyys. (Toikka & Rantanen 2009, 121-122.) Opinnäytetyöni materiaali on helposti hyödynnettävissä ja siirrettävissä erilaisiin toimintaympäristöihin yhteistyökumppanini toiveiden mukaisesti. Materiaali on helppokäyttöistä, eikä vaadi aiempaa pohjakoulutusta seksuaaliterveyden saralta.

5 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehotunne- ja turvataitokasvatuksen edistäminen kehittämällä materiaalia kehotunne- ja turvataitokasvatuksen tueksi Ylivieskan varhaiskasvatukselle. Materiaali oli suunnattu varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja varhaiskasvatusikäisille lapsille. Materiaalin tarkoituksena oli olla visuaalisesti miellyttävä ja innostava, helppokäyttöinen, mutta myös monipuolinen. Materiaalin tuli olla sellaista, että se innostaa kasvattajaa sekä lasta aiheen piiriin. Materiaalia täytyi pystyä käyttämään, vaikkei olisikaan saanut erityistä koulutusta seksuaalikasvatuksen alueelta. Materiaali pitää sisällään myönteistä kehokuvaa ja -itsetuntoa sekä turvataitoja kehittäviä ja tukevia harjoituksia, leikkejä, pelejä ja tehtäviä. Tavoitteenani oli myös oman osaamiseni ja ammattitaitoni kehittäminen sosiaalialan sekä varhaiskasvatuksen ammatillisten kompetenssien mukaisesti, seksuaalikasvatukseen perehtyminen ja mielekkään, tarpeisiin vastaavan toiminnallisen tutkimuksen tekeminen.

Saavutin työlleni asettamani tavoitteet. Sain valmiiksi niin tavoitteeksi asetetun materiaalin sekä opinnäytetyön raportin, jonka toivon olevan sujuvaa luettavaa. Työstin opinnäytetyötäni töiden ohessa ja tiedostin siihen liittyvät haasteet, jotka myös konkretisoituivat aikataulun hallinnassa alkuperäisen aikataulun venymisellä muutamalla kuukaudella. Olen saanut positiivista palautetta työstämästäni materiaalista. Se on vastannut yhteistyökumppanini toiveita ja tarpeita. Työelämäyhteistyökumppanini mukaan materiaali tulee heti käyttöön ja se on lisätty esimerkiksi Ylivieskan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen uuteen hyvinvointisuunnitelmaan.

Asetin opinnäytetyölleni myös muita tavoitteita, joita olivat lasten itsetunnon ja kehoitsetunnon tukeminen, kehotunne- ja turvataitokasvatuksen normalisoituminen, oman kehollisuuden positiivinen tuntemus, omien ja toisten rajojen tiedostaminen ja yhdenvertaisuuden sekä tasa-arvon lisääntyminen. Näiden tavoitteiden saavuttamista en voi arvioida tässä ja nyt, vaan tavoitteiden saavuttamisen arviointi tulee näkyväksi tulevaisuudessa. Uskon kuitenkin vakaasti, että nämä tavoitteet ovat mahdollista saavuttaa.

Opinnäytetyöprosessi on vaatinut minulta opintojen syventämistä, tietojeni soveltamista sekä kriittisyyttä. Se on vaatinut myös valtavasti sitkeyttä ja päämäärätietoisuutta. Opinnäytetyötä tehdessäni tustuin laajasti alan kirjallisuuteen ja teoriatietoon. Opinnäytetyöprosessin aikana opin paljon uutta alle kouluikäisten lasten kasvusta ja kehityksestä varsinkin seksuaalisuuden osalta. Myös lapsen itsetuntoon ja positiiviseen kehonkuvaan liittyvistä asioista sain runsaasti käyttökelpoista tietoa. Nämä antavat työhöni lasten parissa lisää syvyyttä. Opinnäytetyön aiheen rajaaminen osoittautui merkitykselliseksi, mutta

myös haastavaksi. Työ onkin rajautunut tiukan pohdinnan myötä prosessin edetessä. Paljon kiinnostavaa jäi työn ulkopuolelle. Kaiken tämän jälkeen koen, että löysin työhöni mielekkään ja tarkoituksenmukaisen näkökulman ja aineiston. Tunnetaitokasvatuksen jätin lähes kokonaan rajauksen ulkopuolelle, sillä kirjallisuuteen ja aiempiin opinnäytetöihin perehtyessäni kävi selväksi, että tunnetaitokasvatukseen on perehdytty viime aikoina laajalti ja materiaalia sekä tietoutta siihen on tuotettu runsaasti. Hyvän itsetunnon ja positiivisen kehonkuvan merkityksestä turvataitoihin ei löytynyt materiaalia, vaikka näiden yhteyksistä kehotunne- ja turvataitokasvatukseen aineistossani paljon puhutaan. Itsetuntoon ja kehonkuvaan syventyminen tapahtui luontevasti lähdeaineiston pohjalta.

Työskentelin hyvin itsenäisesti, tutustuin aihealueesta tehtyihin opinnäytetöihin sekä kirjallisuuteen sekä tutkimuksen tekoon lähdekirjallisuuden kautta. Opinnäytetyön tekemistä auttoi aikoinaan tehty kandidaatin työ, joten tutkimuksen kirjoittaminen ei ole täysin uutta. Materiaalin työstäminen oli itselleni palkinto hyvin tehdystä pohjatyöstä ja lähdeaineistoon perehtymistä. Uuden materiaalin tuottamiseen meni kuitenkin aikaa, vaikka se mielekästä olikin. Toivottavasti kohderyhmä pitää näkemästään ja saamastaan materiaalista, itse voin sen luovuttaa eteenpäin tyytyväisenä työhöni.

Eettinen osaaminen ja pohdinta sekä oman toiminnan refleктоiminen ovat erottumaton osa työskentelytapaani, ja sitä tarvittiin opinnäytetyötä tehdessäni. Tutkimuksen tekeminen lapsen kehotunne ja -turvataidoista oli myös eettinen valinta, samoin aiheen rajaus. Halusin nostaa esiin seksuaalikasvatuksen tärkeyttä sekä peräänkuuluttaa laadukasta ja tasa-arvoista seksuaalikasvatusta paikkakunnasta riippumatta. Sosionomin kompetensseihin kuuluu yhtenä osana yhteiskunnallisten epäkohtien nostaminen esiin. Seksuaalikasvatuksen esillä pitäminen varhaiskasvatuksessa on sitä. Kehon rajojen häirintä eri tavoin on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Opinnäytetyöni on pieni pisara, mutta yhtä kaikki yritys tuoda aihetta päivänvaloon. Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa materiaalia, jota varhaiskasvatushenkilökunta voi käyttää erilaisista lähtökohdistaan riippumatta. Se perustuu tutkittuun tietoon, vaikka lopullisen materiaalin arviointi jääkin käyttäjille eikä arviota esimerkiksi lapsilta eikä heidän vanhemmiltaan saatu tähän opinnäytetyöhön.

Sosionomin kaikki kompetenssit toteutuivat opinnäytetyöni aiheenvalinnassa sekä kokonaisprosessissa. Opinnäytetyöni aiheen valinta perusteluineen on osoitus kriittisestä ja osallistavasta yhteiskuntaosaamisesta sekä eettisestä osaamisestani. Otan opinnäytetyössäni kantaa ja hiukan kritisoinkin seksuaalikasvatuksen nykytilaan. Pyrkimykseni oli ennen kaikkea parantaa asian nykytilaa. Asiakastyön ja sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen näkyvät asiakkaan ja kohderyhmän huomioimisena, hyvinvoinnin

edistämisenä, ennaltaehkäisyä ja tarpeisiin vastaamisena monilla eri tasoilla. Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen näkyy reflektiivisenä, tutkivana ja kehittävänä työotteena ja tutkimuksen käytäntöpainotteisuus on ilmeistä opinnäytetyössäni. Opinnäytetyöni on näyte tutkimuksellista osaamisestani ja johtamistaidoistani, jota vaadittiin koko itsenäisen opinnäytetyöprosessin ajan päätöksenteossa, aiheen rajaamisessa sekä materiaalin tuottamisessa.

Aihepiiri on valtavan laaja. Opinnäytetyötä tehdessäni ideoin lisätutkimuksia mutta myös materiaalia. Varhaiskasvattajat ja vanhemmat tarvitsivat runsaasti lisää välineistöä aiheen käsittelyyn. He tarvitsivat myös lisäkoulutusta aiheen tiimoilta. Toivon myös, että varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattaisiin selkeästi lapsen oikeus seksuaalikasvatukseen ikätasoisella tavalla. Ilman sitä kunnat ja kaupungit eivät välttämättä ota seksuaalikasvatusta järjestelmällisesti osaksi omaa varhaiskasvatuksen tarjontaa. Jatko-tutkimuksissa voisi perehtyä maahanmuuttajaperheiden ajatuksiin kehotunne- ja turvataitokasvatuksesta. Kehotunne- ja turvataitokasvatuksen vaikuttavuutta olisi tärkeä tutkia.

Opinnäytetyöni aihe on herättänyt poikkeuksetta suurta kiinnostusta. Olen saanut pelkästään positiivisia kommentteja ja kannustusta aiheen käsittelyyn. Ihmiset kokevat aiheen haastavaksi, mutta ehdottoman tärkeäksi. Eräs kehitysvammatyön johtavassa asemassa työskentelevä henkilö ehdotti, että muokkaisin materiaalia käytettäväksi myös kehitysvammatyössä. Hänen mukaansa tarve seksuaalikasvatukseen on sielläkin suurta. Siinäkin olisi jatkotutkimusaihe valmiina.

Kirjoitin johdantoni aluksi omasta kokemuksestani varhaiskasvatuksessa, ja siitä kuinka huomasin seksuaalikasvatuksen olevan varsin kirjavaa ja laadultaan vaihtelevaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) jättää seksuaalikasvatuksen toteuttamisen vielä avoimeksi, mikä aiheuttaa tasovaihtelua ja heikentää lasten tasa-arvoista ja yhdenmukaista kasvatusta. Kehotunne- ja turvataitokasvatusta ei voi jättää ainoastaan vanhempien harteille, vaan varhaiskasvatuksen tulee pystyä antamaan lapsille tarvittavat tiedot ja taidot. Toivon, että opinnäytetyöni on yksi pieni askel siihen suuntaan, että seksuaalikasvatuksen kirjavuus ja vaihteleva laatu tasoittuvat.

LÄHTEET

- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2010. Puhutaan seksuaalisuudesta. Ammatillisia kohtaamisia sosi-aali- ja hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja.
- Cacciatore, R. 2006. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa Apter, D., Väisälä, L. & Kaimola, K. (toim.) Seksuaalisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 205-225.
- Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Helsinki: WSOY.
- Cacciatore, R. 2018. Lapsen seksuaalikasvatuksessa tärkeintä on aikuisen avoin asenne. Julkaistu 24.4.2018. Saatavissa https://www.youtube.com/watch?v=T-osV_-MMdY . Viitattu 20.6.2019.
- Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. 2016. Väestöliitossa tehty Laseke-tutkimus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasva-tukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 95-109.
- Cacciatore, R., Kauppila, P. & Ingman-Friman, S. 2016. Turvataidot ovat lapsen oikeus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasva-tukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 95-109.
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: Ws Bookwell Oy.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Flanagan, P. 2014. Unpacking ideas of sexuality in childhood: What do primary teachers and parents say? Saatavissa: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23265507.2014.972436> . Viitattu: 16.5.2019.
- Heikkinen, H. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy, 16-38.
- Heikkinen, H. & Huttunen, R. 2007. Toimintatutkimus tieteenä. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy, 200-202.
- Heikkinen, H., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy, 78–82.
- Herrala, H., Kahrola, T. & Sandström, M. 2009. Psykofyysinen ihminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Huttunen, M.O. 2006. Seksuaalisuuden monet kasvot. Teoksessa Apter, D., Väisälä, L. & Kaimola, K. (toim.) Seksuaalisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 15-19.
- Ilmonen, T. 2006. Seksuaalineuvonta. Teoksessa Apter, D., Väisälä, L. & Kaimola, K. (toim.) Seksuaalisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 41-59.
- Impola, M. 2018. KEHOTUNNEKASVATUS – Ylivieskan varhaiskasvatuksen lastentarhanopettajien käsityksiä ja valmiuksia lasten kehotunnekasvatukseen liittyen sekä heidän käytössään olevan materiaalin kartoitus. Varhaiskasvatuksen kehittämistyö, oppimateriaali.

- Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) 2016a. Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016b. Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 82-86.
- Ingman-Friberg, S., Friberg-Hommas, M. & Cacciatore, R. 2016. Mistä puhuminen kannattaa aloittaa. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 216-222.
- Kangaskoski, H. 2016. Seksuaalikasvatus päivähoitossa. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 197-215.
- Kankkunen, H. & Takala, O. 2016. Varhaiskasvatus rinnalla kulkijana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 186-196.
- Kehoni on minun. 2019. YLE. Julkaistu 02.09.2019. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/09/02/kehoni-on-minun> . Viitattu 20.9.2019.
- Kehoitsetunto. 2019. Väestöliitto. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/kehoitsetunto/ . Viitattu 1.9.2019.
- Kehotunnekasvatus. 2019. Helsinki: Väestöliitto. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/ . Viitattu 1.10.2019.
- Keltikangas-Järvinen L. 1994. Hyvä itsetunto. Kahdeskymmenes painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Klemetti, R. & Raussi-Lehto E. (toim.) 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveiden toimintaohjelma 2014-2020. Terveiden – ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, opas 3. Tampere, Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.
- Korhonen, E., Lipsanen, L. & Yli-Räisänen, H. 2009. Seksuaalioikeudet kuuluvat kaikille. Väestötietosarja 18, Väestöliitto. Helsinki: Priimus Paino Oy. Saatavissa: http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3c7cbee29885b18f64a9625e2e5bf214/1571490924/application/pdf/313043/seksuaalioikeudet_kuuluvat_kaikille.pdf . Viitattu 1.5.2019.
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Juva: WS Bookwell Oy.
- Laru, S., Riihonen, R. & Cacciatore, R. 2016. Seksuaalisuuden portaat. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 120-129.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> . Viitattu 1.8.2019.
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Novitsky, A. 2016. Kuuluuko seksuaalikasvatus kaikille. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 137-145.

Pelastakaa lapset. 2019. Kehoni on minun. Saatavissa: <https://www.pelastakaaalapset.fi/ajankoh-taista/kampanjat/kehoni-on-minun/> . Viitattu 29.9.2019.

Ryttyläinen, K. & Valkama, S. 2010. Seksuaalisuus hoitotyössä. Helsinki: Edita Prima.

Saloheimo, A. 2016. Äijätyttöjä ja prinsessapoikia. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki – avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustanus Oy Duodecim, 147- 157.

Seksuaalioikeuksien julistus. 2014. WSA. Julkaistu 1.2.2019. Suomentanut Tommi Paalanen. Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön virallinen käännös. Saatavissa: <https://sexpo.fi/kannanotto/seksuaalioi-keuksien-julistus/> . Viitattu 17.7.2019.

Seksuaalikasvatuksen osa-alueet. 2019. Väestöliitto. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhem-muus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaa-likasva/seksuaalikasvatuksen-osa-alueet/ . Viitattu: 1.10.2019.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1999/19990731#L2P6> . Viitattu 1.7.2019.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisproses-siin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Varhaiskasvatustalaki 540/2018. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540> . Viitattu 1.7.2019.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/de-fault/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf . Viitattu 1.10.2019.

Viskari, S. 2009. Tieteellisen kirjoittamisen perusteet. Opas kirjoittamiseen ja seminaarityöskentelyyn. 5.uudistettu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Väestöliitto. 2019a. Pusuhippaa, lääkarileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/mihin-sivustomme-perustuu/pusuhippaa-laakarileikkejä-ja-ha/ . Viitattu 1.10.2019.

Väestöliitto. 2019b. Seksuaalisuuden portaat. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tie-toa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/ikatasoinen-seksuaalikasvatus/sek-suaalisuuden-portaat/ . Viitattu 1.10.2019.

WHO. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. World Health Organization. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1> . Viitattu 1.4.2019.

YLE. 2019. Pikku Kakkosessa annetaan kaikille kehon osille nimi ja opetellaan uimapukusääntö. Jul-kaistu 05.06.2019. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kai-kille-kehon-osille-nimi-ja-opetellaan> . Viitattu 1.8.2019.

YLIVIESKAN KAUPUNKI
Varhaiskasvatuspalvelut

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Viranhaltija:
 Varhaiskasvatusjohtaja

Päivämäärä
 6.2.2019

Pykälä
 6

Asia:	Tutkimusluvan myöntäminen (Mari Impola, Centria ammattikorkeakoulu)	
Perustelut:	<p>Centria Ammattikorkeakoulun opiskelija Mari Impola anoo tutkimuslupaa tutkimuksen tekemistä varten.</p> <p>Tutkimuksen nimi: Ikioma ihana keho</p> <p>Tutkimuksen tarkoitus: Materiaalin kehittäminen kehotunnekasvatuksen tueksi Ylivieskan varhaiskasvatukseen.</p> <p>Tutkimuksen kohderyhmä: Ylivieskan varhaiskasvatuksen henkilöstö</p> <p>Tutkimusmenetelmä: Laadullinen tutkimus, avoin haastattelu</p> <p>Aineiston keruun arvioitu ajankohta: 15.2-1.5.2019</p>	
Toimivalta:	Hallintosääntö §33	
Päätös:	<p>Myönnetään tutkimuslupa tutkimukselle: " Ikioma ihana keho"</p> <p>Tutkimuksen tekijä: - Noudattaa vaitiolovelvollisuutta ja hyvää tutkimuskäytäntöä mm. siten, että tutkimuksessa ei ole mahdollista yksilöidä varhaiskasvatustyksikköä, jossa tutkimus tehdään, eikä tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. - Tekee tiivistä yhteistyötä työelämän edustajan, varhaiskasvatuksen erityisopettaja Leena Hirvilammen, kanssa tutkimuksen eri vaiheissa, myös ennen tutkimuksen hyväksymistä. - Toimittaa valmiin tutkimuksen Ylivieskan varhaiskasvatuspalveluille.</p>	
Allekirjoitus:	Varhaiskasvatusjohtaja	Marja Ranta-Nilkku
Oikaisuvaatimus:	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen voi tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava.</p>	
Oikaisuvaatimusviranomainen:	<p>Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään ja viranomaisen yhteystiedot</p> <p>Sivistyslautakunta PL 70 84101 Ylivieska</p>	
Oikaisuvaatimusaika:	<p>Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle viimeistään määrääjän viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä.</p>	

Päätöksen tiedoksi-antaminen ja nähtävänäpito:	<p>Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, jollei muuta näytetä. Hallintolain mukaista todisteellista tiedoksi-antamista voidaan myös käyttää. Tiedoksiannon saajan suostumuksella päätös voidaan antaa tiedoksi sähköisesti siten kuin laissa sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa säädetään. Tavallisessa sähköisessä tiedoksiannossa tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen kolmantena päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.</p> <p>Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä kunnan verkkosivuilla.</p>	
	Päivämäärä	Kenelle / vastaanottajan allekirjoitus
Julkaistu kaupungin kotisivuilla		
Lähetetty sähköpostilla	6.2.2019	tutkimusluvan hakija, varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja esimiehet
Lähetetty kirjeellä		
Lähetetty saantitodistuksella		
Luovutettu asianosaiselle		
Luovuttajan allekirjoitus		Vastaanottajan allekirjoitus
Täytäntöönpanoa varten tiedoksi		

Tässä on silmät
ja tässä nenäluu.
Tässä ovat korvat
ja tässä on suu.
Tässä on olkapää
ja tässä on napa.
Tässä ovat polvet
ja tässä on jalat.

Minä olen minä,
enkä kukaan muu.
Minulla on minun silmät,
nenä ja hymyilevä suu.

IKI-HANA OMA KEHO

Hyvän itsetunnon ja myönteisen kehonkuvan vahvistamiseen
perustuva kehotunne- ja turvataitokasvatus

Mari Impola

1 ALKUSANAT

Käsissäsi on Centria-Ammattikorkeakoulun sosionomiopintojen opinnäytetyö. Tein Ylivieskan varhaiskasvatukseen kehotunne- ja turvataitokasvatukseen helppokäyttöistä materiaalia. Kehotunne- ja turvataitokasvatusmateriaalia voi käyttää jokainen varhaiskasvatuksen ammattilainen erilaisista lähtökohdista käsin.

Tämän materiaalin painopiste on **POSITIIVISESSA KEHOTUNNEKASVATUKSESSA** ja lapsen **TURVATAITOJEN VAHVISTAMISESSA** lapsen **ITSETUNTOA** ja **MYÖNTEISTÄ KEHONKUVAA tukemalla**. Vaikka seksuaalikasvatus olisi sinulle vierasta, tämän materiaalin avulla sinun on helppo tarttua aiheeseen.

Positiivinen minäkuva ja myönteinen käsitys omasta ainutlaatuisuudesta motivoi tavoittelemaan hyvää elämää ja vaalimaan omaa terveyttä. Kokemus riittävän arvokkaasta itsestä motivoi suojaamaan ja edistämään omaa terveyttä. Varhaiskasvattajalla on osaltansa tärkeä tehtävä, jotta lapsi saisi parhaat mahdolliset valmiudet ja kyvyt oman itsensä arvostamiseen.

SANO LAPSELLE:
ONPA IHANAA NÄHDÄ SINUT!
KANSSASI ON KIVA OLLA!

SANO LAPSELLE:
OLEN SINUA VARTEN!
TUNTEESI JA AJATUKSESI
OVAT TÄRKEITÄ!

DIPLOMI

ON SUORITTANUT

____/____ 20

KEHOTUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSEN

OSA-ALUEET:

Millainen ihminen on?

Millainen ihmisen keho on?

Olemmeko kaikki samanlaisia?

Näetkö, kuinka ihana olen?

Miten minua saa koskettaa?

Diplomin myöntäjän allekirjoitus